

Kommuneplanen sin samfunnsdel

FN SINE BEREKRAFTSMÅL

KPS
2025 - 2035

06.03.2025
Kommunedirektøren

Innholdsliste:

Forord	4
1. Kommuneplanen – dit me vil.....	5
1.1. <i>Kven er me.....</i>	5
1.2. <i>Om kommuneplan og samfunnsdel</i>	6
1.3. <i>Berekraftig planlegging</i>	6
1.4. <i>Kunnskapsgrunnlag og drivarar.....</i>	8
1.4.1. Lokale kunnskapsgrunnlag	8
1.4.2. Regionale kunnskapsgrunnlag og planar.....	8
1.4.3. Nasjonale kunnskapsgrunnlag og forventningar	9
1.4.4. Drivarar som påverkar samfunnsutviklinga	9
1.5. <i>Revidering og medverknad KPS 2025.....</i>	9
1.6. <i>Bømlo kommune som utviklar</i>	10
1.7. <i>Nokre gjennomgåande plantema</i>	10
1.7.1. Universell utforming	11
1.7.2. Digitalisering	11
1.7.3. Miljø og helse.....	11
1.7.4. Samfunnstryggleik og beredskap	11
1.7.5. «Bu trygt heime»	11
1.8. <i>Samfunnsdelen si tematiske inndeling.....</i>	12
2. Ta vare på klima og naturen vår	13
2.1. <i>Klima i endring</i>	13
2.1.1. Klimaførebygging	14
2.1.2. Klimatilpassing og klimarisiko	14
2.2. <i>Tilgang til energi</i>	15
2.3. <i>Naturen vår</i>	15
2.3.1. Ta vare på naturen vår	16
2.4. <i>Vassforvaltning og forureining</i>	18
3. Økonomi, verdiskaping og arbeid	19
3.1. <i>Berekraftig kommuneøkonomi</i>	19
3.2. <i>Tilgang til arbeidskraft og kompetanse</i>	20
3.3. <i>Tilflytting og heimflytting.....</i>	21
3.4. <i>Næringsliv</i>	22
3.5. <i>Kjønnsgap.....</i>	22
3.6. <i>Fiskeri og akvakultur</i>	23
3.7. <i>Destinasjonsutvikling</i>	24
3.8. <i>Landbruk</i>	24
3.8.1. Jordvern og myr	25
3.8.2. Kulturlandskap	28
3.9. <i>Mineral og masseforvaltning.....</i>	29
4. Leva i kystkommunen	30
4.1. <i>Det generasjonsvenlege samfunnet.....</i>	30
4.2. <i>Mobilitet og infrastruktur</i>	31
4.3. <i>Kommunesenter og lokalsentra</i>	32

4.3.1. Kommunesenteret	32
4.3.2. Lokalsentra	32
4.3.3. Sentrumsområde i kommune- og lokalsentra	33
4.4. Bustad og bumiljø	33
4.5. Estetikk og arkitektur	34
4.6. Kyrkje og trusliv	34
4.7. Kultur, idrett og friluftsliv	35
4.7.1. Bibliotek	35
4.7.2. Idrett og friluftsliv	35
4.8. Kulturmiljø og kulturminne	36
4.9. Friluftsområde	36
4.10. Kysten og strandsona	37
5. Rusta for livet	38
5.1. Alle med	39
5.2. Sosiale møteplassar	39
5.3. Samarbeida om livskvalitet	39
5.4. Opplæring og utdanning	40
5.5. Bustadsosialt arbeid – «Alle skal kunne bu trygt og godt»	41
6. Engasjement og demokrati	42
6.1. Demokratiet vårt	42
6.2. Kommunestyret og dei folkevalde	43
6.3. Grendautvala	43
6.4. Dei kommunale råda	43
6.4.1. Ungdomsrådet	43
6.4.2. Eldrerådet	44
6.4.3. Råd for menneske med nedsett funksjonsevne	44
6.5. Planprosessar – effektive og demokratiske	44
6.5.1. Medverknad i planar	44
6.6. Digitalisering	45
6.7. Digitalt utanforskap	45
6.8. Samfunnstryggleik og beredskap	46
6.9. Frivilligheit	47
6.10. Interkommunalt samarbeid	48
6.11. Bømlo kommune som arbeidsgjevar	48
6.12. Bømlo skal vera nynorskkommune	49
6.13. Prinsipp om eigarskap	49
7. Arealoppfølging – senterutvikling	50
7.1. Svortland og Bremnesområdet	51
7.2. Finnås	52
7.3. Langevåg	53
7.4. Moster	54
7.5. Rubbestadneset	55
8. Utvalde kjelder	56

Forord

Kjære bømlingar!

Samfunnsdelen av kommuneplanen er eit overordna styringsdokument som legg føringar for korleis me ønskjer å utvikla Bømlo framover.

Framtida for Bømlo skapar me best i lag. Framover blir samspelet mellom kommune, frivillige lag og organisasjonar, og eit variert næringsliv endå viktigare. Ein viktig del av å realisera måla i planen er å leggja til rette for initiativ frå næringsliv, organisasjonar og oss som enkeltinnbyggjarar.

Bømlo har mange føremoner me kan byggja vidare på.

Kystkulturen vår gir både næring og gode bueigenskapar, og inviterer til unike fritidsaktivitetar.

Me har også ei sterk gründerånd, både i næringslivet og elles, som me må nytta når endringar møter oss.

Samanlikna med andre kommunar har Bømlo gjort gode investeringar i infrastruktur, både veg og hovudnett for vatn, avlaup og straum.

Bømlo, saman med kommune-Norge generelt, står likevel føre endringar i tida som kjem. Demografien endrar seg, og tenestene må tilpassast. Dette skjer samstundes som me blir relativt færre yrkesaktive, har utsikter til mindre økonomiske ressursar, og teknologi er i stadig endring. Dette vil krevja omstilling i tenestene, men kan også forløysa betre måtar å organisera tenestene på. Her kan samspelet mellom kommune og sivilsamfunn bli viktig. Bømlo har gode føresetnader for å lukkast med dette, med eit breitt og variert nærings-, lag- og organisasjonsliv.

Endringstider kan vera utfordrande, men dei gir også moglegheiter. Det er meningsfullt å kunna leggja planar i dag som gjer det betre for generasjonane som kjem etter oss. Me inviterer til samarbeid om å nå måla våre i planen, for å sikra at Bømlo held fram med å vera ein god plass å leva og bu.

Morten Helland
ordførar

1. Kommuneplanen – dit me vil

Forankring

Regional utviklingsplan	Utfordring: Samarbeid, kunnskapsutvikling og innovasjon
Nasjonale forventningar	Kapittel 2: Samordning og samarbeid i planlegginga

Samfunnet i dag er ikkje slik det var før, og i 2049 kjem det ikkje til å være slik det er no.

Men kven er det som fører samfunnet i rett retning? Kan vesle Bømlo, ein liten prikk på verdskartet, gå fram som eit eksempel på eit moderne samfunn? Eg trur, og håpar at me kan klare dette.

Bømlo må våge å tenkje nytt, stort og først.

Bømlo må våge å ta det store steget ut i framtida. Klarer me det, då trur eg me vil være ei øy full av liv og kultur der folk i alle aldrar trivest.

Eg er i alle fall stolt av å kunne kalle Bømlo min heim.

Aurora Lodden, utdrag frå vinnartekst, konkurranse «#Bømlo2049»
Bømlo-nytt/ Bømlo kommune, sommar 2018

1.1. Kven er me

Kommuneplanen sin samfunnsdel (KPS) for perioden 2019-2049 bar tittelen «#Bømlo 2049 - Ei framtid med moglegheiter». Dette utgangspunktet er ikkje endra, og går som ein raud tråd frå gjeldande til neste samfunnsdel.

I 2008 var «driftig» den soleklare vinnaren, då Bømlo kommune spurde innbyggjarane om kva fem ord som kjenneteiknar Bømlo-samfunnet best.

Engasjerte, modige og rause bømlingar ser verdien av arbeidsinnsats, og av å gjera ein forskjell, både for innbyggjarane og for Bømlo som samfunn. Dette gjer at me kan leva opp til visjonen vår om «Berekraftige Bømlo».

Slagordet vårt «driftige folk i vakker natur» passar soleis både for innbyggjarar og tilsette i Bømlo kommune.

I samfunnsdelen blir «Bømlasamfunnet» nytta om det som gjeld alle saman, - heile samfunnet. «Bømlo» betyr som regel noko som gjeld her i vårt geografiske område, mens «Bømlo kommune» er spesifikt kommunen som offentleg eining.

1.2. Om kommuneplan og samfunnsdel

- Sjå og planstrategien for meir omtale av planverk, planhierarki, omgrep og prioriteringar.

Dette er kommuneplanen sin samfunnsdel, KPS 2025 – 2035 som er forankra i plan- og bygningslova (kapittel 11), som saman med kommuneplanen sin arealdel (KPA) utgjer kommuneplanen.

Kommuneplanen sin samfunnsdel er ein overordna plan for heile Bømla-samfunnet og eit sentralt styringsdokument for heile kommunen. Her skal me ta stilling til langsiktige utfordringar og halda fast mål og strategiar for Bømlo kommune som organisasjon og heile Bømlasamfunnet som heilskap.

Med andre ord: **alt**. Det skal likevel vera på eit overordna nivå, og ikkje for detaljert eller låsa seg til tiltak og oppgåver som heller bør bli følgt opp i andre planar.

Figur 1: Kommuneplanen sin to delar - KPS og KPA - og samanheng med andre planverk

Samfunnsdelen baserer seg mellom anna på folkehelseoversynet «Bømlo i dag» frå 2023. Saman med planstrategien, økonomiplan og strategi for eigarskap utfyller desse overordna planane kvarandre og må alltid sjåast i samanheng.

Samfunnsdelen og planstrategien skal gje mandat til andre planverk. KPS dannar grunnlaget og er førande for kommuneplanen sin arealdel (KPA), kommunedelplanar, temaplanar, verksemdsplanar, økonomi- og budsjett og reguleringsplanar.

Dei årlege kommunebudsjetta skal vera KPS sine handlingsdelar. Evaluering og rapportering av måloppnåing av kommuneplanen skal framover bli gjeve i årsmeldingane

1.3. Berekraftig planlegging

Noreg har slutta seg til 2030-agendaen med 17 mål for å fremje ei sosialt, miljømessig og økonomisk berekraftig utvikling. I Bømlo ønskjer me å «Utvikla effektive, ansvarlege og opne institusjonar på alle nivå», slik FN sitt berekraftsmål 16.6 seier.

Å styra etter plan er ein viktig del av demokratiet. Planar skal sikra alle innbyggjarane oversyn over kva som skjer, føreseieleg kvardag og syna felles strategiar for samfunnet.

Berekraft handlar om å leva og utvikla oss og samstundes gje neste generasjon minst like gode moglegheiter til det same. Alle innbyggjarane i Bømlo skal vera med på å beskytta natur, samfunn og landskap, og samstundes sørge for at lokalsamfunnet har noko å leva av.

Bømlo skal vera med på å oppfylle internasjonale og nasjonale berekraftmål. Difor er FN sine berekraftmål rettleiande for alt kommuneplanarbeid.

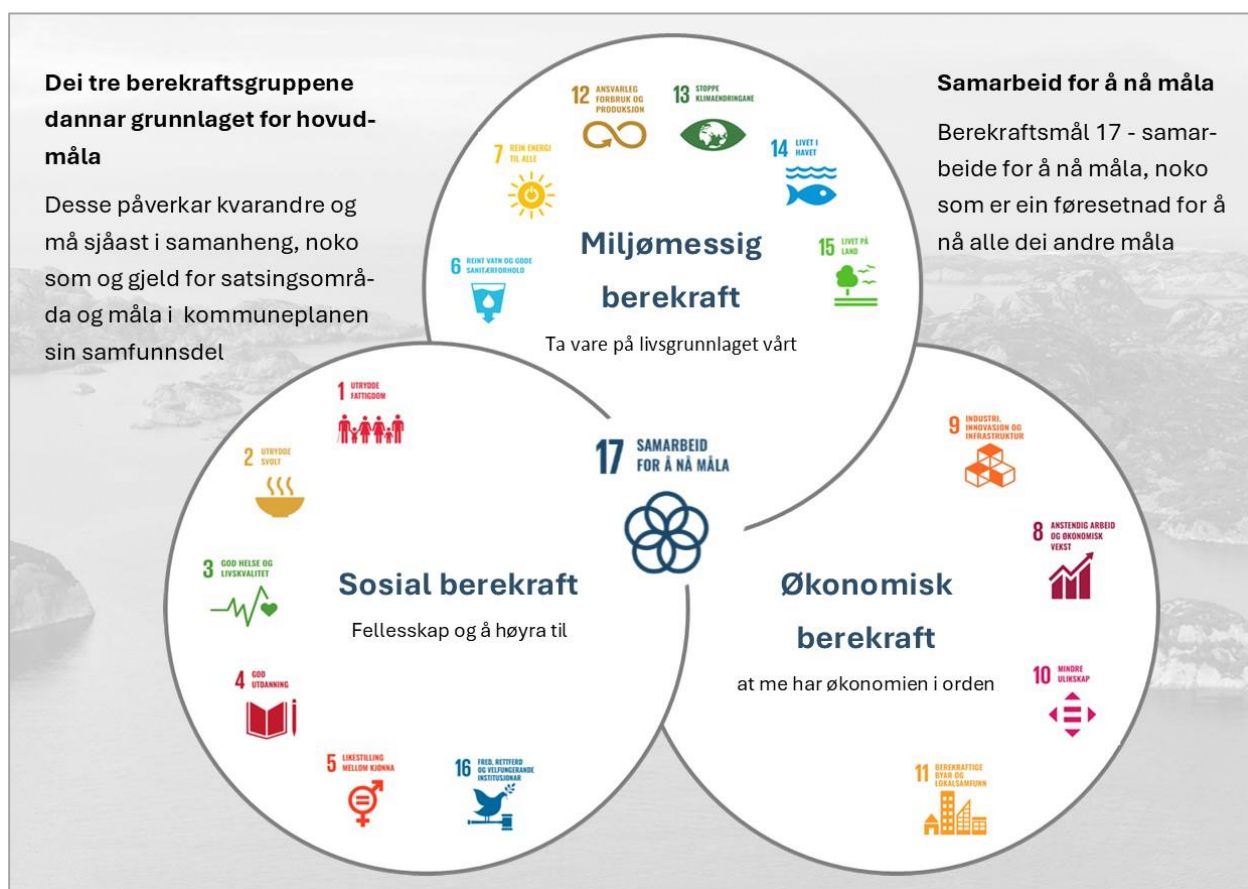
Berekraftsmåla kan delast i tre grupper for å syna kva det handlar om:

- fellesskap og å høyra til (sosial berekraft)
- ta vare på livsgrunnlaget vårt (miljømessig berekraft)
- at me har økonomien i orden (økonomisk berekraft)

Berekraftsmåla ser miljø, økonomi og sosial utvikling i samanheng og inneber mellom anna ei styrka kopling mellom samfunnsdel, arealdel og økonomiplan.

Vidare vert følgjande prinsipp lagt til grunn for all planlegging i Bømlo:

- Planlegginga skal vera berekraftig med omsyn til miljø, økonomi og sosial utvikling
- Planlegginga skal vera helsefremjande
- Planlegginga legg «føre var» prinsippet til grunn

Figur 2: Dei tre berekraftsgruppene, miljømessige-, sosial- og økonomisk berekraft) som danner grunnlaget for hovudmåla. Illustrasjon Bømlo kommune etter modell frå Bærum kommune «Kommuneplanens samfunnsdel med langsiktig arealstrategi 2021-2040».

1.4. Kunnskapsgrunnlag og drivarar

Kommuneplan sin samfunnsdel skal byggja på lokal, regional (fylke) og nasjonal kunnskap og føringar. Her er nokre sentrale omtala.

- Sjå og kapittel 8, utvalde kjelder

1.4.1. Lokale kunnskapsgrunnlag

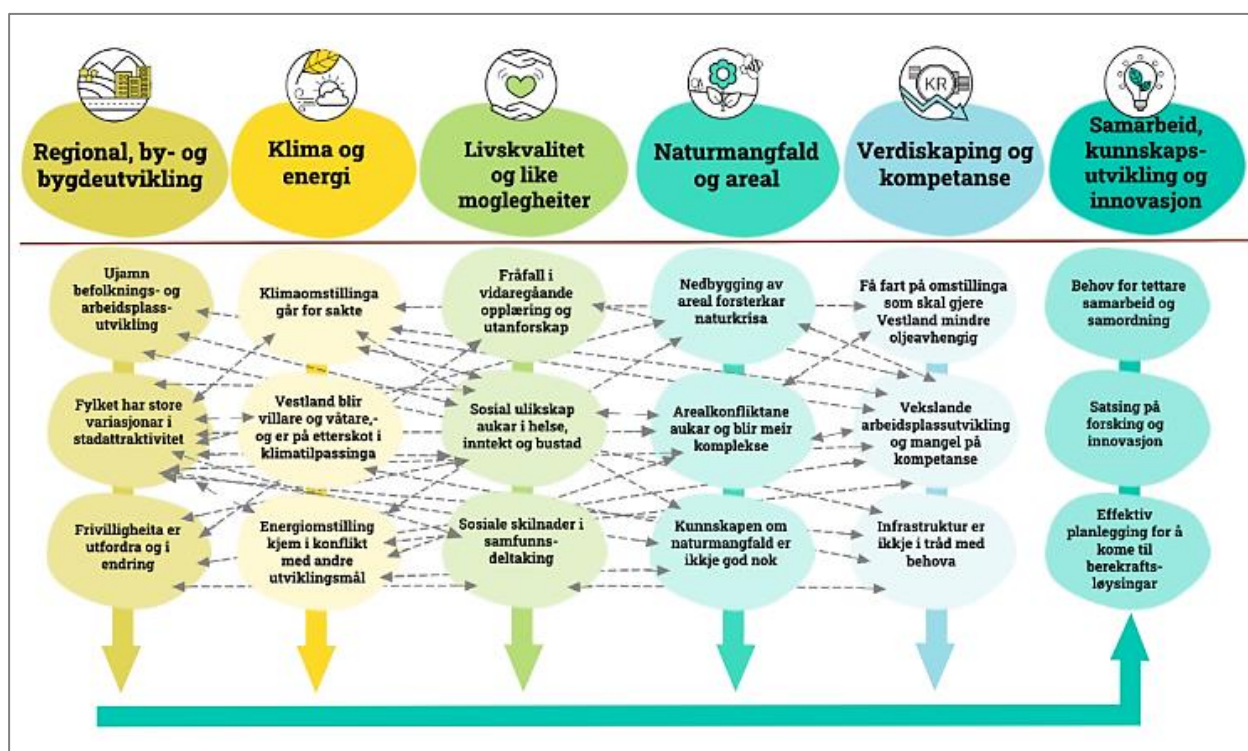
«Bømlo i dag», folkehelseoversikta etter folkehelselova, er det mest brukte kunnskapsgrunnlaget til kommuneplanen sin samfunnsdel.

Andre viktige lokale kunnskapsgrunnlag er Tilflyttarstrategien (Bømlo Næringsråd, 2023) og dei lokale tala frå UngData undersøkinga i 2024.

1.4.2. Regionale kunnskapsgrunnlag og planar

Vestland fylke har mange kunnskapsgrunnlag og planar kommunane skal ta omsyn til. Regional utviklingsplan (RUP) er eit av dei som me legg til grunn og kvart kapittel viser til ei forankring i RUP.

Andre viktige regionale planar, som folkehelseoversyn Vestland, regional kulturplan, klimaplan, kyst-soneplan og regional plan for attraktive senter.

Figur 3: Vestland fylkeskommune, hovudutfordringar i Regional utviklingsplan2024 - 2028

1.4.3. Nasjonale kunnskapsgrunnlag og forventningar

Lovar og forskrifter gjeld til ei kvar tid. «Nasjonale forventningar til regional og kommunal planleggjing» (NF), som blir utarbeidd kvart fjerde år, er sentrale politiske forventningar som me syner til i byrjinga av kvart kapittel.

Dei nasjonale forventningane skal vera ei samanfatning av ei rekkje gjeldande forskrifter, stortingsmeldingar og så bortetter. I tillegg finns det eit svært stort omfang av både nasjonale og undersøkingar, rapportar og databasar.

1.4.4. Drivarar som påverkar samfunnsutviklinga

Mykje av det som påverkar Bømlo som samfunn, har ikkje lokale årsaker. Dette kan vera utføreseielege hendingar som kan skje brått andre stadar i verda, men som Bømlasamfunnet må forhalda seg til og rusta oss for utfordringane desse fører med seg lokalt.

Globale og regionale (Europeiske) drivarar kan påverka samfunnsutviklinga og endringsbehovet vårt og må i større grad takast med som grunnlag for den lokale samfunnsutviklinga.

Figur 4: Drivarar, frå presentasjon til grendautvala i medverknadsfasen

1.5. Revidering og medverknad KPS 2025

Planstrategien frå 2021 la til grunn at samfunnsdelen skulle reviderast, med oppstart og planprogram, så snart som mogleg etter val av nytt kommunestyre i 2023.

Ved førre samfunnsdel frå 2019, blei det gjort eit omfattande medverknadsarbeid som involverte store delar av Bømlasamfunnet. Alle grendautval, ei rekkje lag- og organisasjonar og eigne prosjekt med barn og unge bidrog. Mykje av medverknadsarbeidet og kunnskapen frå førre revidering, ligg fortsatt til grunn i denne revideringa.

Ved denne revideringa blei det våren 2024 gjennomført medverknadsarbeid i form av opne folkemøte som grendautvala arrangerte. Dei fleste grendautvala arrangerte opne møter med både samfunnsdel og arealdel som tema. Dei kommunale råda har hatt samfunnsdelen på agendaen, både før og etter høyring og kome med konkrete innspel.

Formannskapet har vore styringsgruppe og har hatt revideringa av samfunnsdelen jamnleg på agendaen og har kome med merknadar undervegs.

Eit utkast til revidert samfunnsdel blei drøfta før høyring i regionalt planforum i regi av Vestland fylkeskommune, 03.09.2024. Der møtte fleire regionale og nasjonale mynde.

Mykje av det strategiske innhaldet frå førre samfunnsdel står seg, noko som blei positivt omtala i høyringa. Kunnskapsgrunnlaget «Bømlo i dag» og avsnitta i denne planen, syner at mange av temaa går igjen frå førre samfunnsdel. Sjølv om fleire ting har blitt realisert sidan 2019, er det samstundes ein styrke i at mange er samde om dei store, strategiske retningane over tid.

I denne samfunnsdelen er det få nye tema, men nokre tema har blitt meir aktuelle eller må bli vidareutvikla og utdjupa.

1.6. Bømlo kommune som utviklar

- Sjå og kapittel 6

Bømlo kommune skal både levera gode tenester, men må og i større grad bli ein samfunnsutviklar, ein samfunnsaktør som samskapar og går vidare i samarbeid med innbyggjarane, frivillige organisasjonar og lokalsamfunnet. Saman vil me leggja til rette for utvikling av næringslivet og skapa arbeidsplassar, arbeida for tilflytting og attraktivitet og byggja gode og trygge bygder og lokalsentra.

Bømlo ønskjer å utvikla seg vidare mot å bli ein samskapingskommune. For å gripa fatt i dei store utviklingstrekk innad klima, demografi, økonomi og demokrati, blir samskaping viktigare i dei kommande åra.

Figur 5: Illustrasjon av kommunemodell. Frå Agenda Kaupang

1.7. Nokre gjennomgåande plantema

I planstrategien blir nokre gjennomgåande tema omtala og konkretisert, som ikkje er nye eller ukjende, men som framover må liggja til grunn for alt planarbeid.

1.7.1. Universell utforming

«Med universell utforming meinast utforming eller tilrettelegging av hovudløysinga i dei fysiske forholda, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at verksemda sine allmenne funksjonar kan nyttast av flest mogleg, uavhengig av funksjonsnedsetting»¹.

Dette handlar om å utforma omgjevnadane slik at me tek omsyn til innbyggjarane sine ulike funksjonsevner. Dette gjeld mellom anna design av offentlege bygg som skular og institusjonar, utforming og drift av gaterom, nærmiljø og generell rådgjeving.

1.7.2. Digitalisering

Bømlo kommune sin første digitaliseringsstrategi vart ferdigstilt i 2023. Digitalisering er eit tema i rivande utvikling og bør implementerast i alle planar istadenfor å vera eit eige plantema.

1.7.3. Miljø og helse

Miljø og helse (tidlegare miljøretta helsevern) omfattar faktorar i miljøet som til ei kvar tid direkte eller indirekte kan ha innverknad på helsa, som biologiske, kjemiske, fysiske og sosiale miljøfaktorar. Bømlo kommune skal ha naudsynt oversikt over desse faktorane med tanke på folkehelse og som mynde for forureining. Dette må innarbeidast betre i planarbeid framover. Sjå meir i planstrategi.

1.7.4. Samfunnstryggleik og beredskap

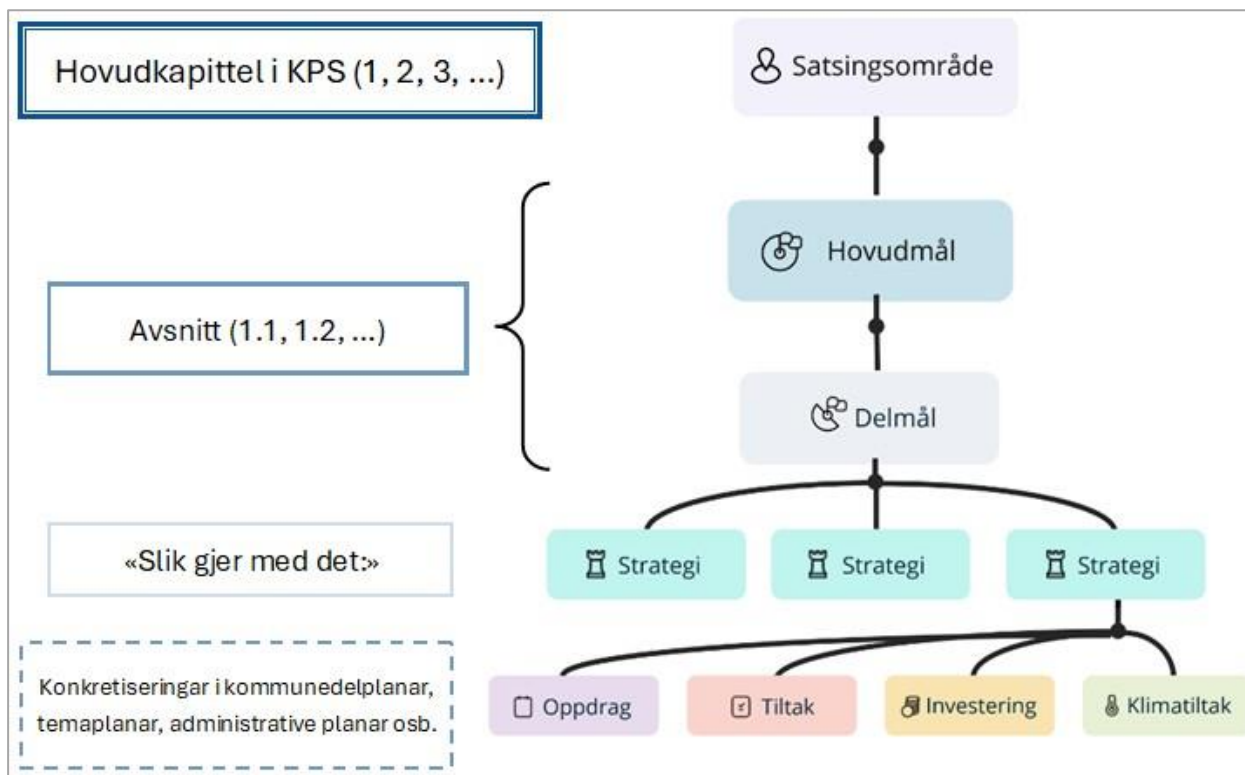
Samfunnstryggleik og beredskap skal vera eit gjennomgåande tema i all planlegging, frå planstrategi til byggesak. Bømlo kommune har både ein overordna beredskapsplan i tillegg til fleire temaspesifikke og interne operative beredskapsplanar. Dette dekker beredskapsplikten me har. Sjå meir i planstrategien.

1.7.5. «Bu trygt heime»

«Bu trygt heime» reforma blei lansert i 2023 og handlar om å leggja til rette for eit meir generasjonsvennleg lokalsamfunn, meir heilskap i eldrepolitikken og betre helsehjelp til alle i Noreg. Bømlo kommune har arbeidd lenge med dette temaet i helse, men det trengs ei tverrsektoriell tilnærming, kor dette også blir ein del av kultur, idrett, bygging av hus, [tilpassing av eksisterande hus](#), lokalsamfunnsutvikling, mobilitet og offentlig infrastruktur.

¹ Likestillings- og diskrimineringslova paragraf 17.

1.8. Samfunnsdelen si tematiske inndeling

Figur 6: Prinsippillustrasjon, oppbygging av KPS og målhierarki frå Framsikt

Til kvart kapittel er det knytt nokre overordna berekraftsmål, og kapitla basere seg på ei prioritert og tverrfagleg «grov-sortering» av hovudutfordringane eller satsingsområda:

- 1) Kommuneplanen – dit me vil
- 2) Ta vare på klima og naturen vår
- 3) Økonomi, verdiskaping og arbeid
- 4) Leva i kystkommunen
- 5) Rusta for livet
- 6) Engasjement og demokrati

Avsnitta, med nummerering 1.1, 1.2 og så bortetter, inneheld hovudmål og delmål, som ofte kan overlappa i ein samfunnsdel.

«Slik gjer me det» er strategiane for å måla. Kommunedelplanar, temaplanar og så bortetter vil basera seg på dette for å realisera mål og delmål i ulike tiltak, mandat, investeringar og så bortetter.

Tabellen "forankring" i byrjinga av kvart kapittel skal syna kvar tema blir omhandla i nasjonale forventningar og regional utviklingsplan.

Kapittel 7 arealoppfølgingar skal hjelpa til med å syna ønska retning for arealplanlegginga. Dette sikrar ein god samanheng med andre planar, som kommuneplanen sin arealdel og andre areal- og reguleringsplanar.

Samfunnsdelen skal leggja grunnlaget for berekraftig økonomi. God kopling mellom økonomiplan– og budsjett er ein føresetnad for at samfunnsdelen skal bli følgt opp i praksis og fungera som styringsverktøy for kommunen.

2. Ta vare på klima og naturen vår

Forankring

«Bømlo i dag»	6: Klima og miljø
Regional utviklingsplan	Utfordring: Naturmangfald og areal. Klima og energi.
Nasjonale forventningar	Kapittel 5: Klima, natur og miljø for framtida. Kapittel 6: Samfunnstryggleik og beredskap

Mål: Oppnå eit klima- og miljøvenleg samfunn

Verda er i ei klima- og naturkrise, og det har aldri vore viktigare å både redusere utslepp og å stoppa nedbyggjing av natur. Klimakrisa har vore kjend over tid, og det blir jobba kontinuerleg over heile verda for å nå klimamålet i Parisavtalen frå 2016.

Naturkrise er eit forholdsvis nytt omgrep, som blir sett i samanheng med FN sin Naturavtale som kom i 2022. Naturavtalen går ut på å stoppa den menneskelege øydeleggjinga av natur og restaurera allereie øydelagt natur. Arealforvaltning er heilt sentralt i dette. Her har alle, ikkje berre Bømlo kommune, eit ansvar.

Bømlo kommune er ein stor arbeidsgjevar, tenesteprodusent og eigar av bygg, anlegg og infrastruktur knytt til veg, vatn, avlaup og avfall. I tillegg er Bømlo kommune som planmynde og lokal mynde på foreining, noko som legg eit stort ansvar på kommunen for å leggja føringar for ei klima- og miljøvennleg samfunnsutvikling.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal jobba for å nå dei internasjonale måla i både Parisavtalen og Naturavtalen, i tillegg til nasjonale og regionale natur- og klimamål
- Klima- og miljøomsyn blir integrert i alle ledd i Bømlo kommune si verksemd
- Bømlo kommune skal ta med klima- og miljøomsyn i sine føringar for lokalisering, utforming og utbygging av bustader, arbeidsplassar, friluftsareal og lokalt vegnett
- Bømlo kommune ønskjer også å støtta andre som ønskjer å vera med på den grøne omstillinga, samt å oppmoda næring og innbyggjarar til å tenkja meir klima- og miljøvennleg

2.1. Klima i endring

Klimaet er i endring. For å unngå for drastiske klimaendringar, vart det sett eit internasjonalt mål i FNs Parisavtale for helst å halda oss under ein global gjennomsnittleg temperaturauke på 1,5°C frå førindustrielle temperaturar, og at det ikkje skal bli auke på meir enn 2°C. I 2024 er første året kor gjennomsnittstemperaturen var over 1,5°C. Dette synar at det i dag er viktigare enn nokon gong å kutta klimagassutslepp, og å førebu og tilpassa oss på konsekvensane til klimaendringane.

2.1.1. Klimaførebygging

Klimaførebygging går ut på å stoppa at klimaet skal endra seg. For å stoppa klimaendringar, må utslepp av klimagassar reduserast. Dette tek Bømlasamfunnet på alvor, og vil følgja FN og Noreg sine klimamål om å redusera klimagassutsleppa med minst 55% innan 2030 og 90 - 95% i 2050, samanlikna med 1990.

Dei største utslippskjeldene på Bømlo er knytt til sjøfart, vegtrafikk, landbruk, oppvarming og anna mobil forbrenning. Anna mobil forbrenning er diesel- og bensinforbruk i ikkje-veggåande motorreiskapar brukte i jord- og skogbruk, og bygg og anlegg. Det inkluderer også maskineri brukte av private hushald.

Naturen tar opp og lagrar karbon, både til sjøs og til lands. Det er dermed viktig å ta vare på økosystem for å sikra at karbon ikkje blir frigjeve slik at det styrker effekten av klimaendringane. Viktige karbonlagre på land er jord, skog, våtmark, og som øykommune fungerer også blå skog som viktige karbonlagre. Blå skog vil seie marine plantar og algar, som tang, tare og ålegras .

Slik gjer me det:

- Bømlasamfunnet skal saman nå FN og Noreg sine klimamål
- Bømlo kommune skal som planmynde og samfunnsutviklar redusera klimautslepp på tvers av sektorar i samfunnet gjennom klimaleiing, klimakrav i offentlege anskaffingar og klimavennleg arealplanlegging
- Arealoppfølging: Bømlo kommune skal unngå å redusera naturlege karbonlagre, og sjå på moglegheit for å auka CO2-opptak ved å planta meir skog

2.1.2. Klimatilpassing og klimarisiko

Konsekvensane av klimaendringane kan allereie sjåast no, som gjer det viktig å ha fokus på klimatilpassing. Det inneber å få oversikt over konsekvensane av klimaendringar, og iverksetja tiltak slik at samfunnet blir betre rusta til å møte utfordringar og farar som oppstår på grunn av eit klima i endring.

Klimaendringar og overgangen til eit lågutsleppssamfunn påverkar kommunar over heile landet. Klimarisiko handlar om korleis konsekvensar av klimaendringar (fysisk klimarisiko) og omstillinga til eit lågutsleppssamfunn (omstillingsrisiko) påverkar natur og samfunn.

Bømlo skal vera eit samfunn med låg klimarisiko. Å vera frampå med å handtera klimarisiko, både trugslar og moglegheiter, er ein fordel både for folkehelse og næring. Ved å gjera klimarisikovurderingar, får ein oversikt over korleis samfunnet vil bli påverka av eit klima i endring og kva økonomiske konsekvensar dette kan gje.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal opparbeida ein oversikt over korleis klimaendringar påverkar Bømlo i dag og i framtida
- Bømlo kommune treng kartleggja klimarisiko

2.2. Tilgang til energi

Produksjon av elektrisk kraft og varme, saman med industri er den største utsleppskjelda for CO₂ i verda. I Noreg er berre rundt femti prosent av forbruket frå fornybar energi², og i tillegg aukar behovet for meir elektrisitet dei neste åra.

I Sunnhordland er det kraftmangel på grunn av flaskehals i den elektriske infrastrukturen, noko som set ein kraftig brems i næringsutviklinga. Bømlasamfunnet må difor fokusera på energieffektivitet, energigjenvinning og lokal energiproduksjon.

Slik gjer me det:

- Jobba for energieffektivitet, energigjenvinning og lokal energiproduksjon, også i arealforvaltning, byggjeprojekt og i offentlege anskaffingar
- Bømlasamfunnet bør utnytta potensiale for meir lokal kraftproduksjon, gjera det enkelt for småskalaproduksjon, både i offentlig og privat regi og det skal leggjast til rette for utnytting av lokale varme og kjølekjelder, som overskots- og fjernvarme
- Energiretta tiltak skal vera i tråd med internasjonale og nasjonale mål, og kommunen sine klima- og naturmål
- Elektrifisera hamneanlegg og annan infrastruktur for maritim sektor, og gjera dei utsleppsfrie innan 2040
- Arealoppfølging:
 - o Det bør ikkje leggjast til rette for energiretta tiltak som medfører reduksjon av karbonrike areal, og øydelegging og fragmentering av viktig eller urørt natur i Bømlo
 - o Energiltak og fornybar energiproduksjon skal vurderast på allereie nedbygde område og i planlegging av større utbyggingsområde

2.3. Naturen vår

På Bømlo er det kartlagt og verdifastsett mange område som innehar naturtypar som er vurdert som svært viktige av Miljødirektoratet. Nokre svært verdifulle naturtypar på Bømlo er blant anna kystlynghei og kystfuruskog, då spesielt skogtypane boreonemoral regnskog og purpurlyng-furuskog. Bømlo ønskjer å leggja til rette for områder der desse kan bli verna, og leggja vekt på formidling og kunnskap om desse lokale naturverdiane.

For å redusera nedbygging av natur, er det blitt stort fokus på arealnøytralitet. Det går ut på å rehabilitera, fortetta eller ombruka allereie utbygde areal før ein byggjar ned natur. Nye utbyggjingar bør då skje i tilknytning til eksisterande byggjeområde og infrastruktur, og tilpassa etter type bygningar, landskap og terreng. Reversible tiltak og å tilbakeføra utbygde områder til natur, bør og bli vurdert. Utbyggjingar bør ikkje bli lagt til rette for i viktige natur- og friluftsområde.

Slik gjer me det:

- Bømlo skal ha fokus på å finna utbygde område som potensielt kan bli tilbakeført til natur
- Arealoppfølging:
 - o Bømlo kommune skal ha fokus på å bevare natur i alle ledd i sin arealforvaltning. Bømlo skal vera med på det nasjonale målet om å verne 30% av natur på land, og skal bevare våre vassførekomster i tråd med overordna mål

² Norsk klimastiftelse, 2023

- Bømlo kommune skal ha mål om å vera mest mogleg arealnøytral. Det skal vera fokus på høg arealutnytting for å minimera inngrep i natur.

2.3.1. Ta vare på naturen vår

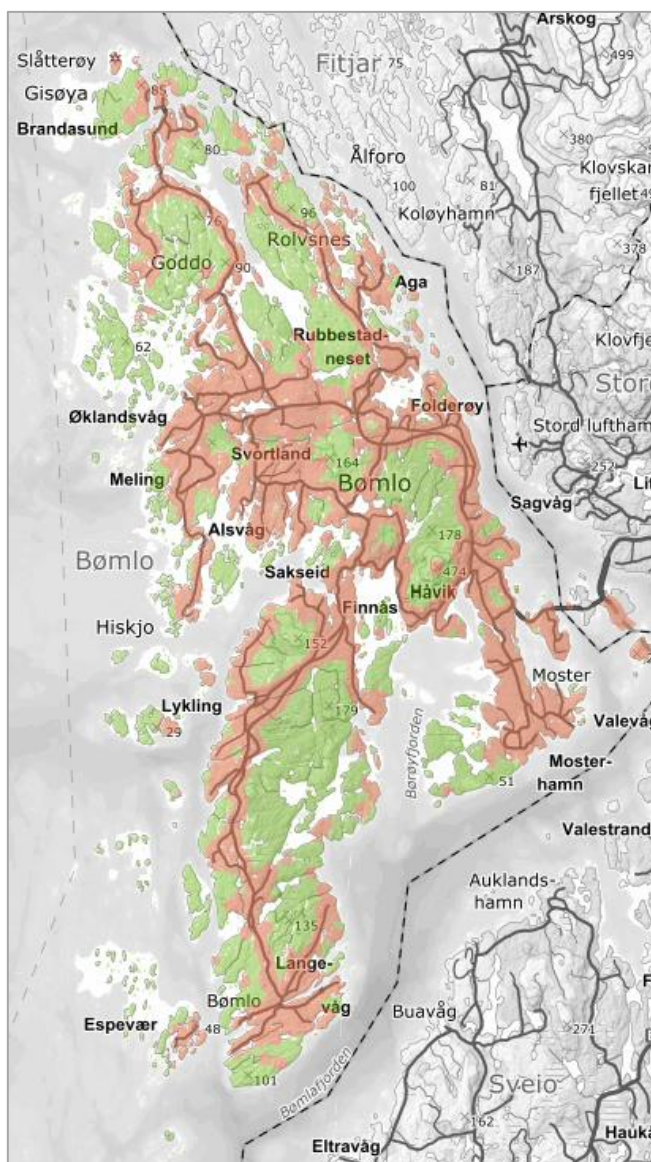
Verneområde er ein måte å sikra naturmangfaldet på. I dag har me nasjonalt verna område på Bømlo (raudt på illustrasjonen) og fleire er under vurdering (lilla markering). Det finst og andre typar vern, som lokalt vern gjennom arealplanar. Dette kan gjerast gjennom til dømes arealføremål, omsynssonar og langsiktige utbyggingsgrenser.

Me har eit lokalt ansvar for å bremsa nedbygging av urørt og ubygd natur. Å ta vare på naturen vår gjer oss meir verdifulle på fleire måtar. Det er bra både for klima, biologisk mangfald og beredskap, men og for vårt sosiale liv, trivsel og omdøme som grøn og frisk kommune folk vil leva i.

I tråd med nasjonale forventningar ønskjer Bømlo kommune å fastsetja langsiktige utbyggingsgrenser for å sikra berekraftig utvikling i fjell og utmark, spesielt i områder med samanhengande natur- og friluftsområde.

Slik gjer me det:

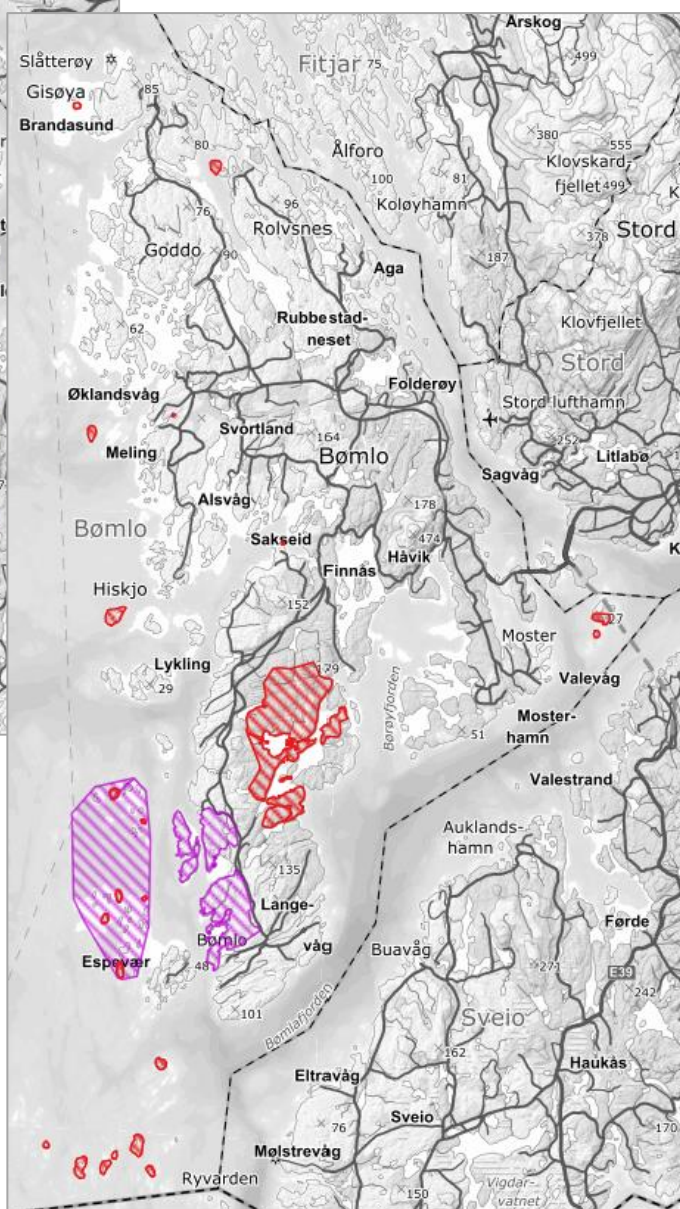
- Forhindra at truga artar dør ut, og forhindra spreiding av uønskte og framande artar
- Arealoppfølging:
 - Avgrensa naturtapet på land og i strandsona, sikra verdiane gjennom langsiktige utbyggingsgrenser og omsynssonar i KPA, og vekta urørt natur høgare i arealplanar
 - Sette verneområde eller omsynssone for truga artar i sjøen, som til dømes hummar

Figur 7: Kartet kan vera eit godt grunnlag for setting av ei langsiktig utbyggingsgrense mot natur på land. Raudt visar menneskelege påverknadar med en buffer på 250 meter. Det grøne viser til natur som er minimum 250 meter vekk frå menneskelege påverknadar.

Figur 8: Utklipp av Miljødirektoratet sitt kart «inngrepsfri natur i Norge». Datasettet viser kva områder på Noreg sitt fastland som ikkje er berørt av større natur-inngrep pr. januar 2018. Inngrepsfri natur er i dette kartet definert som 1 kilometer i luftline

Figur 9: Nasjonalt verna områder (raudt) og nye områder er under vurdering (lilla). →

2.4. Vassforvaltning og forureining

Reint og nok vatn er eit vilkår for liv i naturen. Bømlo har tilgang på mange innsjøar, bekkar, kystvatn og elvar. Mykje er reint, men menneskelege inngrep har nokre stadar negativ påverknad på vasskvalitet. Dei største påverknadane til dårleg vasskvalitet kjem frå fysiske inngrep i vassdraga, sur nedbør, landbruk og avlaup. På Bømlo er avlaup den største påverknaden til dårlegare vasskvalitet.

I tråd med EU sitt vassdirektiv skal Bømlo planleggja på ein måte som bidreg til å sikra naturverdiar og god miljøtilstand i vatn. Dette vil seia at det må innhentast meir kunnskap om vassdraga og kystvatnet vårt, og det må ikkje leggst til rette for byggjetiltak for nær vatn, i våtmark og på myr når det finst andre alternativ.

Bømlo kommune skal unngå tiltak som kan medføra forureining, og skal jobba aktivt etter miljømåla i EU sitt vassdirektiv og krava i EU sitt avlaupsdirektiv. For å nå miljømåla i EU sitt vassdirektiv må Bømlo redusera eksisterande og framtidig forureining til vassførekomst. Dette inkluderar særleg utslepp knytt til avlaup.

Bømlo
vatn og avløp
sitt anlegg i Åreiddalen.
Foto: Bømlo kommune

Naturbaserte løysingar skal brukast ved utbyggingar som påverkar vassdrag, og røyrlegging av bekkar skal hovudsakleg unngåast. Bømlo har fleire førekomstar av sjøaure og ål i vassdrag, noko som må takast omsyn til i forvaltinga.

Som ein øykommune med lang kyst og mange øyer, er marin forureining en kjent forureining i kommunen. Her har me driftige innbyggjarar, organisasjonar og bedrifter som både ryddar og arrangerer egne ryddeaksjonar, i tillegg til at Bømlo kommune deltar i strandryddeprosjekt som Rein Hardangerfjord. Me alle på Bømlo ønskjer ein rein kyst/strandsone, og me skal jobba vidare for å oppretthalde dette.

Slik gjer me det:

- Redusera eksisterande og framtidig forureining i alle vassførekomstar, då spesielt forureining frå avlaup
- Bømlo skal ha god miljøtilstand i sine vassførekomstar innan 2027, i tråd med EUs vassdirektiv
- Arealoppfølging:
 - Bømlo kommune skal gjennom arealplanlegginga, setja restriksjonar på arealbruken for å ivareta naturmiljøet i og langs vassdrag, innsjøar, fjordar og sjøområda, under dette vassmiljø
 - I planlegging skal det vera auka fokus på nedslagsfelt der det er planlagt utbygging, for å sikra gode overvasshandteringar og samanhengande planlegging

3. Økonomi, verdiskaping og arbeid

Forankring

«Bømlo i dag»

Kapittel 5: Inkludering og deltaking.

Kapittel 7: Overordna samfunnsøkonomiske vurderingar

Regional utviklingsplan

Utfordring: Verdiskaping og kompetanse. Samarbeid, kunnskapsutvikling og innovasjon

Nasjonale forventningar

Kapittel 4: Velferd og berekraftig verdiskaping

Mål: Sikra berekraftig kommuneøkonomi og auke verdiskaping og sysselsetting

Økonomisk berekraft og balanse er viktig for alle innbyggjarane og det offentlege, men kan bli ei stor utfordring i Noreg. Samfunnet, både lokalt og nasjonalt må prioritera i større grad enn det som var nødvendig dei siste tiåra.

Heile Bømlasamfunnet må fase over til å meir sirkulær økonomi, kor ein utnyttar ressursar og produkt effektivt og så lenge som mogleg, i krinslaup der minst mogleg ressursar går tapt. Slik langsiktig og berekraftig forvaltning av ressursar og effektiv arealbruk er viktig for å redusere forbruk, klimagassutslepp og tap av natur og kulturmiljø

Ei utfordring som har vore og som me truleg i større grad må ta høgde for i åra som kjem, er at samfunnet vil oppleve plutslege endringar som kan få store innverknader på kommuneøkonomien.

Kommuneøkonomien er tett knytt opp til tilstanden i folkehelsa. Det er god samfunnsøkonomi å investera i folkehelse, førebyggja og halda befolkninga friske, både fysisk og mentalt.

Konkurransen om arbeidskrafta, og særleg den kvalifiserte arbeidskrafta, vil bli auka i åra som kjem. Høg aktivitet og sysselsetting i næringslivet bidrar til både verdiskaping og til rekruttering av arbeidskraft til det offentlege.

Slik gjer me det:

- Økonomien i Bømlasamfunnet må vera berekraftig og all verdiskaping må skje i ein sirkulær økonomi
- Bømlo kommune si drift og planverk blir innretta på ein robust nok måte til å handtera endringar og svingingar i samfunnet

3.1. Berekraftig kommuneøkonomi

Bømlo kommune har vesentlege økonomiske utfordringar som må løysast dei neste åra, for å sikra framtidig utvikling og forsvarleg og god tenesteproduksjon for alle innbyggjarane våre og å ha ein økonomi som er berekraftig er eit klart mål. Kommuneplanen sin samfunnsdel skal syna retning også for økonomien.

Bømlo kommune skal forvalta økonomien slik at den økonomiske handleevna bli ivaretatt over tid, noko

som krev godt politisk eigarskap og brei medverknad frå Bømlasamfunnet. Dei årlege budsjett- og økonomiplanane skal vera realistiske og i balanse både når det gjeld investeringar og drift. Dei planlagde investeringane må tilpassast endringar i rentenivå og verdsøkonomien. Drifta må tilpassast ein økonomi og ein tilgang på ressursar og kompetanse som vil vera annleis enn det som har vore.

Strukturelle tiltak har oftast konsekvensar og vil merkast for både innbyggjarar og tilsette. Det er eit mål at all omstilling skal føra til at tenestene både skal vere berekraftige og kunne møte endringar som kjem.

Slik gjer me det:

- Samfunnsdelen sine handlingsdelar - økonomiplan og dei årlege budsjetta - skal ha brei politisk involvering og det er viktig å samskape med ulike aktørar
- Bømlo kommune skal tilpassa investeringar og drift til økonomiske rammer
- Gjennom fokus på folkehelse og samhandling med resten av samfunnet skal Bømlo kommune vera med å bidra til økonomisk berekraft

3.2. Tilgang til arbeidskraft og kompetanse

Tilgangen på arbeidskraft blir ei av dei største utfordringane for Bømlo, og me treng arbeidskraft med rett kompetanse på rett stad. Det gjeld både for det offentlege og det private næringslivet. Kommunen må ta høgde for at omsorgsoppgåvene blir fleire, men me blir ikkje fleire i yrkesaktiv alder til å utføra dei. Etterspurnadane etter arbeidstakarar med høg kompetanse vil auka mens jobbar som krev låg / middels kompetanse vil bli mindre³.

Det grønne skifte vil halda fram og både skapa og endra måten me arbeidar på. Det siste vil særleg gjelda innan petroleumsrelaterte næringar, som sysselsett mange i Bømlo. Førebels vil dei petroleumsretta næringane halda seg sterkt, men gradvis bli mindre⁴. Saman med auka etterspurnad etter arbeidskraft i helse- og omsorgstenestene fram mot 2060, kjem dette til å gje behov for store omstillingar dei neste tiåra, også lokalt og regionalt.

Arbeidsløysa vil nok halda seg låg dei neste åra, sjølv om det i periodar vera høgare arbeidsløysa i utvalde sektorar. Det vil generelt bli meir krevjande å rekruttera folk i åra som kjem, særleg innan helse, opplæring og yrker som krev fagbrev.

Eit viktig fokus blir å arbeida for å redusera utanforskapet i arbeidslivet gjennom bevisst strategi om inkludering. Det er vidare viktig at menneskje med nedsett funksjonsevne også blir sett på som en ressurs, og at Bømlo kommune legg til rette for å få denne gruppa inn i arbeidslivet.

Samstundes har me ein stor ressurs i dei eldre. Fleire pensjonistar er sprekare og meir aktive enn tidlegare generasjonar. Pensjonsalderen vil kanskje endra seg til å bli litt høgare på litt lengre sikt, men me ønskjer at alle som kan, er i arbeid lengst mogleg.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal samarbeida med utdanningsinstitusjonar og næringsliv for sikra eit godt tilbod av læreplassar og jobbutsikter, slik at ungdom føler seg motiverte til å bli buande eller flytta tilbake til kommunen etter utdanning.

³ NAV omverdenanalyse

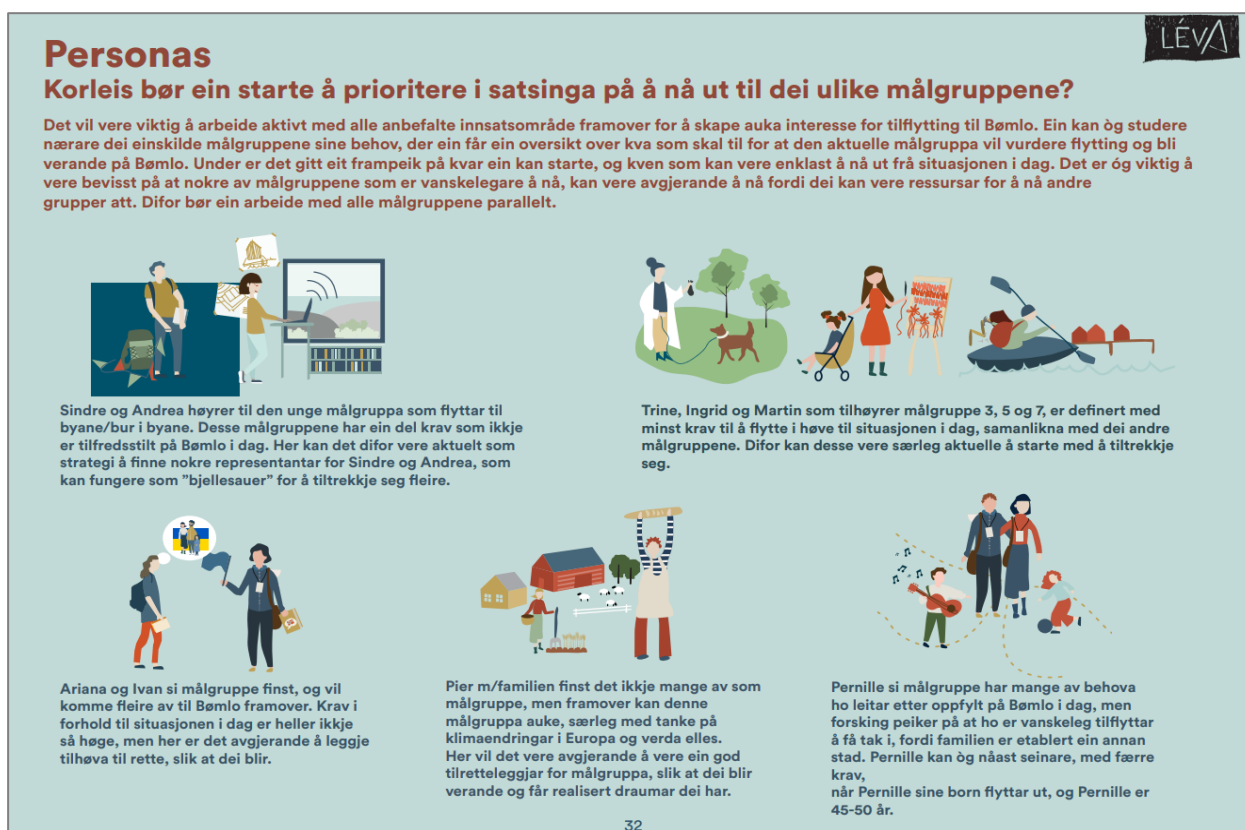
⁴ Perspektivmeldinga

- Bømlo skal vera ein attraktiv kommune for å tiltrekka seg rett og god kompetanse og nok arbeidskraft
- Me vil også sjå på ulike tiltak for å gjera det enklare å busetja seg på Bømlo

3.3. Tilflytting og heimflytting

Tilflytting og inkludering er to sider av same sak, og omdømet vårt er viktig med tanke på å rekruttera tilflyttarar og potensielle arbeidstakarar og næringsetablering. Me treng at fleire flyttar til Bømlo. Me konkurrerer med svært mange andre kommunar, og me må appellera til ulike grupper av moglege tilflyttarar. Dei som tek ei akademisk utdanning flyttar ofte vekk for å studera og kjem sjeldan tilbake. Desse ønskjer me oss tilbake som heimflyttarar. Me må og få dei som har vore her i midlertidig arbeid, til å bli.

Det er heller ikkje nok at alle dei som er oppvaksne her, blir her, me må og lokka til oss dei som aldri har vore på Bømlo før. Flyktningar vel ikkje i utgangspunkt sjølv at dei skal koma til Bømlo, men me vil at alle som får opphaldsløyve vil ønskja å bu og jobba her.

Figur 10: Illustrasjon (Tilflyttarstrategi, Bømlo næringsråd/LEVA Urban design) Bømlo må tiltrekke seg ulike personar i framtida

Bømlo vert i dag opplevd som ein trygg og attraktiv stad å veksa opp. Samstundes peikar «Bømlounder-søkinga» på, saman med erfaringar frå kommunen sitt folkehelsearbeid, at det ikkje er like lett å bli inkludert som nytilflytta. Dette varierer også noko i dei ulike lokalsentra.

Slik gjer me det:

- Gjera Bømlasamfunnet attraktivt for unge i etablerarfasen og for arbeidstakarar frå mange land, både i og utanfor EU/EØS

- Bømlasamfunnet og Bømlo kommune må gjennom brei innsats bidra til å sikra at dei som vel å flytta hit, blir verande. Her spelar frivilligheita ei svært viktig rolle
- Me vil også sjå på ulike tiltak for å gjera det enklare å busetje seg på Bømlo

3.4. Næringsliv

Næringslivet i Bømlo har ein styrke i å ha fleire bein å stå på. Det er innovativt og leiande på fleire felt, noko me ønskjer å halda fram med. Som kommune er det viktigaste me kan gjera for næringslivet, å sørgja for å ha gode nærmiljø som fremjar bulyst (kulturtilbod, tilgang på natur, helsefremjande nærmiljø), ha høg kvalitet på infrastruktur og ha oppdaterte planar. Med desse grepa har me gjort mykje for å oppretthalda verdiskapinga.

I Bømlo har me dei tradisjonelle «gründerane» som me må halda på. Dette gjeld i industrien og tekniske yrker, men me ønskjer og å leggja til rette for meir verdiskaping i kultursektor og kreative yrker.

Gründerskap må vera ein del av opplæring og oppvekst. For å få dette til må me halda fram med det gode samarbeidet mellom skule og næringsliv.

Utfordringar som vil gjera seg gjeldande for næringslivet vårt vil vera tilgang på elektrisk kraft, berekraftig akvakultur, offentleg vedlikehald av infrastruktur som vegar og bruer, og krev tilgang til areal på land og sjø.

Slik gjer me det:

- Næringspolitikk: gode nærmiljø (kulturtilbod, tilgang på natur, helsefremjande nærmiljø), høg kvalitet på infrastruktur og oppdaterte planar
- Me skal bidra til å fremja entreprenørskap, kreativitet og innovasjon, også hos barn og unge.
- Tilgang til gode lokale for kreative yrker, gründerar og fleksibelt arbeidsliv må bli integrert i planlegginga av kommune- og lokalsentra
- Arealoppfølging: ha næringsareal sett av i plan som ein kan utvikle ved konkrete utviklingsplanar og arbeida for god infrastruktur til desse. Næringsareal må og sjåast på i regional samanheng

3.5. Kjønnsgap

Me vil redusera «kjønnsgapet» i yrkeslivet. Ofte vil ein jobbsøkjjar ha med seg ein partner med kompetanse som kan vera interessant og nødvendig hos andre arbeidsgjevarar i regionen. I «Bømlounder-søkinga»⁵ svara 55% av kvinnene at dei jobbar innan undervisning eller helse og omsorg. Av menn som svara, jobba 71% innan fiske og oppdrett, industri, bygg (anlegg eller olje/gass). I tillegg er mange kvinner i deltidsarbeid, som har konsekvensar for den langsiktige privatøkonomien, som til dømes pensjon.

Slik gjer me det:

- Bømlasamfunnet skal ha eit variert og inkluderande arbeidsmarknad og leggja til rette for fleksible måtar å arbeida på

⁵ Bømlo næringsråd: Bømlo tilflyttarstrategi, 2023

- For å utjamna høge kjønnsforskjellar i arbeidslivet må det vera jobb til to. Samstundes må alle aktivt bevisstgjera ungdommane i 13-18-års alderen kva moglegheiter ein har i Bømlo og regionen vår, både med tanke på yrkesutdanning og høgare utdanning

3.6. Fiskeri og akvakultur

Som kystkommune, blir Bømlo naturleg ein sentral kommune for næring innanfor fiskeri og akvakultur. Dette er særskild viktige næringar for verdiskapinga og arbeidsplassar. Langsiktig og føreseieleg planlegging og forvaltning, som tek omsyn til eit klima i endring, er avgjerande for framtida til desse næringane.

Kysten kjem til å bli stadig meir verdifull og ettertrakta for næringslivet dei neste åra. Bømlo kommune vil vera positive til å gje marine og maritime næringar gode vilkår hos oss sidan kysten vår er eit naturgitt fortrinn for dei. Det er viktig for dei som eksportnæringar.

Akvakulturnæringar er i rask utvikling, med eit stort arealbehov som og får konsekvensar på land. Nasjonale målsetjingar, som auka verdiar i sjømatproduksjon, må skje ved å sikre både miljømessig, økonomisk og sosial berekraft.

Avgrensa tilgang på ferskvatn og kraft vil gjera det meir utfordrande å finna nye, eigna areal for akvakultur på land. Arealforvaltninga er ein balanse mellom desse interessene og resten av lokalsamfunnet sine, som villfisk, naturmangfald og friluftsinnteresser. Både kommune og næringsliv lyt jobba kunnskapsbasert for å finna dei best eigna områda for ny verksemd, både på land og i sjø.

Marine næringar er, som landbruk, sårbare for klimaendringar. Det gjeld til dømes med tanke på nye artar i sjøområda våre, nye sjukdomar, bestandendringar, sesongendringar og havnivåstigning som medfører endra tekniske krav til infrastruktur på land.

Med ny teknologi vil akvakultur på fleire og nye artar bli aktuelt i framtida. Dette vil me vera positive til innanfor berekraftige rammer.

Villfisk er ein fornybar, men også ein mobil og noko uføreseieleg ressurs. Mange fiskeartar lev heile livet i kystområda, og nyttar store område av kysten til gyte-, oppvekst- og beiteområde. I tillegg har me reketrålefelt.

Slik gjer med det:

- Bømlo kommune skal bidra med å auka kunnskapen om forvaltning av kystvatn og vassdrag
- Berekraftig og kunnskapsbasert utvikling av fiskeri og akvakultur, og samarbeida om miljøvennlege løysingar
- Arealoppfølging:
 - o Akvakultur må bli sikra eigna areal og me skal leggja til rette for kystfiske, som til dømes naust til næringsføremål
 - o Nye akvakulturområde i sjø må ikkje gå på bekostning av kystfiske sine behov for til dømes kaste- og låsesettingsplassar.
 - o Areal sette av til akvakultur må vera opne for oppdrett av nye artar, og konsekvensutgreidd for aktuell bruk.
 - o Sikra særleg sårbare områder i kommuneplanen sin arealdel (KPA) og sikra at områder i sjø vert justerte eller tekne heilt ut, om ny kunnskap viser at dei ikkje lenger er eigna for tiltenkt aktivitet

3.7. Destinasjonsutvikling

Bømlo har stort potensiale for berekraftig reiseliv- og destinasjonsutvikling. Å setje saman destinasjonsutvikling med verdiskaping i kultursektor, kreativ yrke og naturforvaltning kan vera svært positivt. Berekraftig destinasjonsutvikling vil vera bra for både fastbuande bømlingar, potensielle tilflyttarar og for naturressursane våre. For å ha sosialt berekraftige nærmiljø er det viktig at det reiselivsbaserte næringslivet klarer å generera heilårsaktivitetar, slik at me ikkje blir ein «vinterlukka» reisedestinasjon.

Det blir stadig mindre urørd og ubygd natur, som dermed blir verdifullt og kan bli grunnlag for naturbasert reiseliv framover, noko som gjeld Bømlo og. Med næringsareal til sjø vil me òg inkludera reiselivsnæring i tillegg til fiske og industri. Arbeid med destinasjonsutvikling bør bli styrka på etablerte reiselivsdestinasjonar, og i lokal- og kommunesenter.

UNESCO status for Geopark Sunnhordland er svært attraktivt og gjev oss internasjonal status, ansvar og moglegheiter.

Slik gjer me det:

- Fremja og vidareutvikla berekraftig reiseliv og destinasjonsutvikling
- Halda fram med destinasjonsutvikling gjennom interkommunalt samarbeid
- Nytta potensialet i Geoparken sin UNESCO-status
- Som berekraftig destinasjon skal ein vera med på å sikra den historiske og kulturelle arven, samstundes med at me står opp om lokalsamfunnet og naturen
- Arealoppfølging: Ta vare på urørt natur som verdifullt grunnlag for naturbasert reiseliv

3.8. Landbruk

Landbruksdrifta og levande grender er ein del av historia vår. På Bømlo er prosentandelen av matjord liten, og ressursen er dermed svært sårbar for inngrep. For å leggja til rette for vidare utvikling og vonleg vekst i den lokale jord- og landbruksnæringa, er det viktig at det vert teke vare på både dagens dyrka og dyrkbar mark, slik at denne kan nyttast til matproduksjon i framtida.

Det same er kulturlandskapet og kystlyngheiområda våre. Lokal matproduksjon, i liten og stor skala, er positivt både med tanke på klima og beredskap. Det vil vera viktig å ta vare på det tradisjonelle landbruket og kulturlandskapet i framtida.

Bømlo kommune skal støtta opp om måla i den fylkeskommunale temaplanen for landbruk. Auka løns- emd, rekruttering og kompetanse og å ta høgde for endringsdrivarar i landbruket er viktig for Bømlo også.

I tillegg bør me leggja til rette for drift og utvikling av tilleggsnæringar på mindre gardsbruk. Dette kan vera attraktivt for tilflyttarar, og då kanskje særleg dei som ikkje har tilknytning til kommunen frå før.

Me skal vera opne for nye former for drift.

Bømlo kommune har eit mål om å bevare kystlynghei. Kystlynghei er ein naturtype som er avhengig av skjøtsel for å oppretthaldast, noko som gjer gardbrukarar til den viktigaste bidragsytaren for bevaring av denne naturtypen. På Bømlo er det per i dag nokre som skjøttar kystlynghei, men det er både potensiale og behov for meir skjøtsel om me skal kunne oppretthalda det me har i dag.

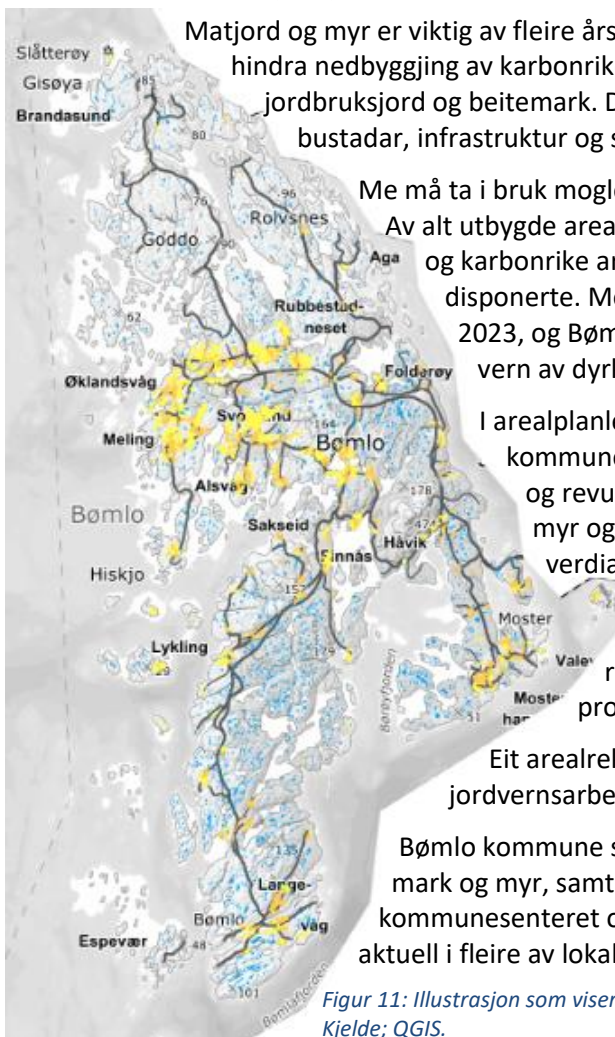
Bømlo kommune er positiv til berekraftig forvaltning av skog, då skog er ein viktig leverandør av klima-vennlege materialar inn i mange ulike verdikjeder. Skog er viktig for klima med CO₂-lagring og frigjer oksygen gjennom fotosyntesen.

Store deler av artsmangfaldet bur i skog, og med det har skogbruket eit særleg ansvar for å drifta på ein måte som i størst mogleg grad tek vare på biologisk mangfald. Skogen inneheld også mange andre verdiar, som friluftsliv, landskap og kulturverdiar, som må balanserast med behov for treproduksjon.

Slik gjer me det:

- Synleggjera kjerneområde for landbruk
- Forvalta LNF-områda strategisk
- Bømlo kommune ønskjer at mest mogleg av dyrka jord skal vera i drift.
- Nytt SMIL-midlar til rydding av nye beite og opna landskap
- Arealoppfølging:
 - o Bømlo kommune skal overhalda det nasjonale jordvernmålet om omdisponering av dyrka jord og skal ikkje overstige sin kvote frå fylket som per i dag er på 4 dekar i året
 - o Vurdera omsynssone for landbruk

3.8.1. Jordvern og myr

Matjord og myr er viktig av fleire årsaker, mellom anna beredskap og flaumvern. Me skal hindra nedbygging av karbonrike areal som myr. Me ønskjer ikkje å redusera meir jordbruksjord og beitemark. Det er ofte slike areal som blir teke ved utbygging av bustadar, infrastruktur og så bortetter.

Me må ta i bruk moglegheitene til fortetting, gjenbruk og transformasjon. Av alt utbygde areal, før jordbruksareal, viktige natur- og friluftslivsareal og karbonrike areal som myr, skog og annan næringsrik jord blir om-disponerte. Me skal følgja opp den nasjonale jordvernstrategien frå 2023, og Bømlo skal vera ein føregangskommune når det gjeld vern av dyrka mark.

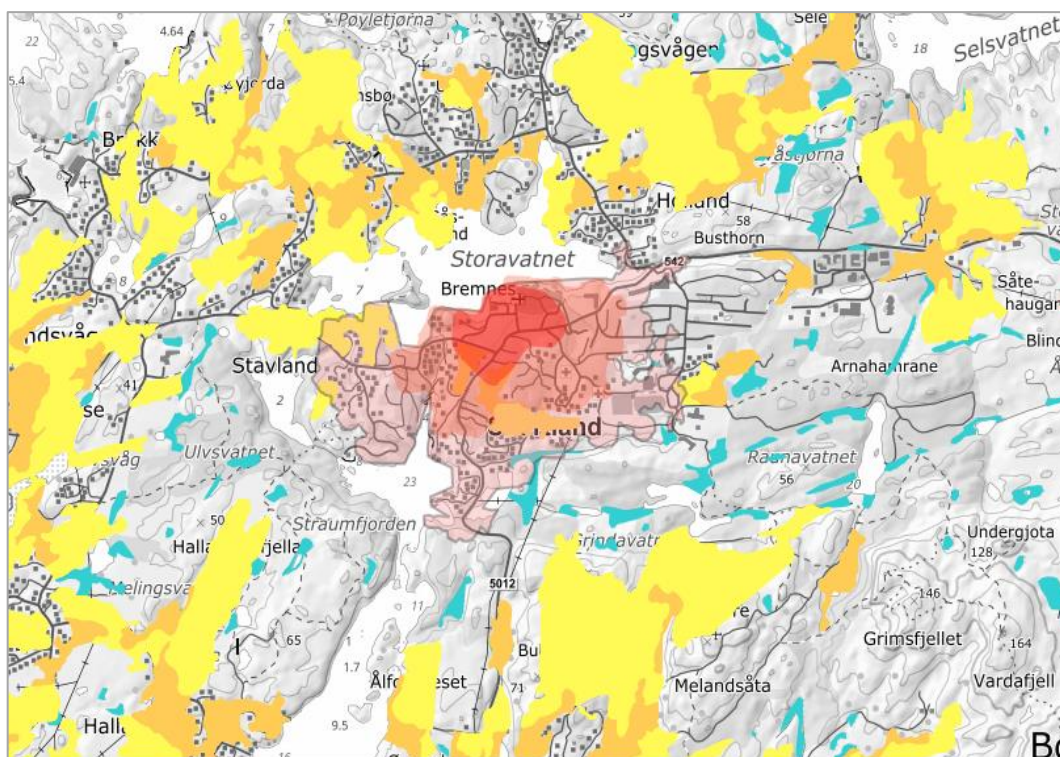
I arealplanlegging skal jord- og myrvern bli tydeleg prioritert. Når kommuneplanen sin arealdel blir revidert må ein gå gjennom og revurdera områder for utbygging som ligg på matjord, myr og andre område med viktige kultur- og/eller naturverdiar.

Me ønskjer å leggja til rette for at utvikling i bygdene og generasjonsskifte i jordbruket, slik at ein sikrar grunnlaget for framleis busetjing og jordbruksproduksjon.

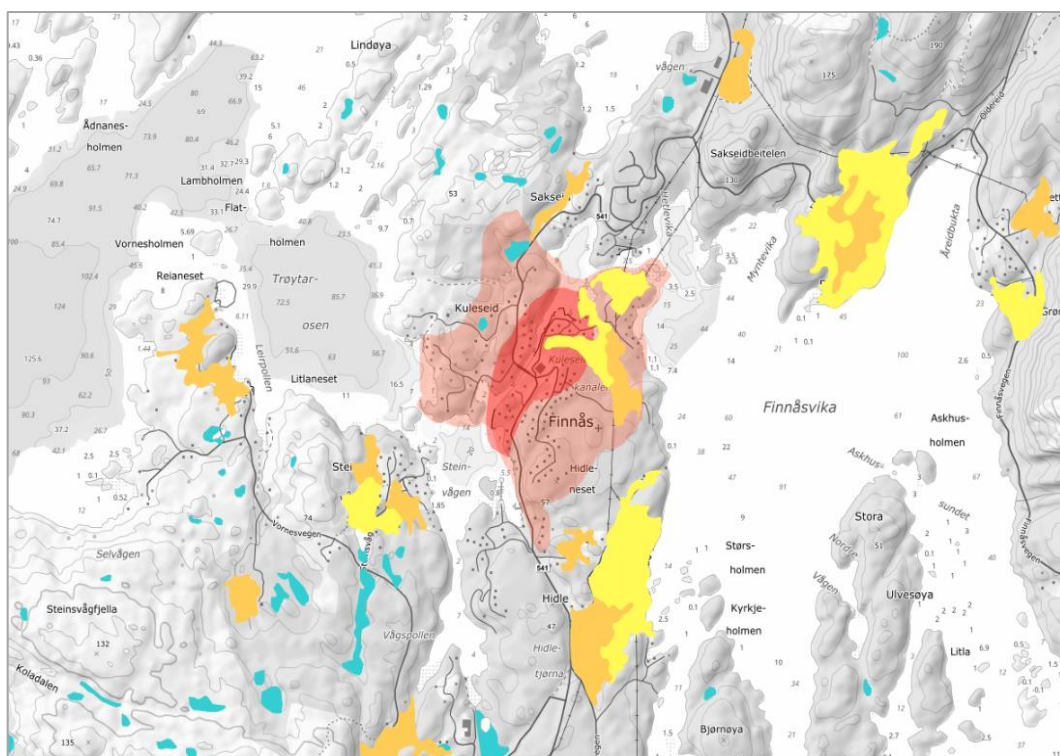
Eit arealrekneskap vil og vera eit viktig kunnskapsgrunnlag for jordvernsarbeidet.

Bømlo kommune skal førebyggja mot nedbygging av dyrka-, dyrkbar mark og myr, samtidig som me ønskjer ei utvikling med fortetting i kommunesenteret og lokalsentra. Denne interessekonflikten vil vera aktuell i fleire av lokalsentra, og i kommunesenteret.

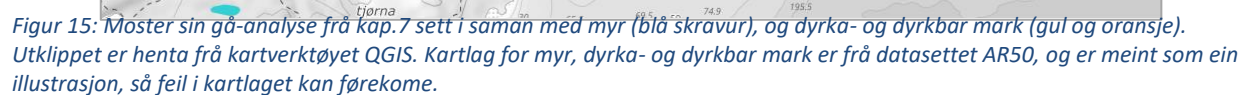
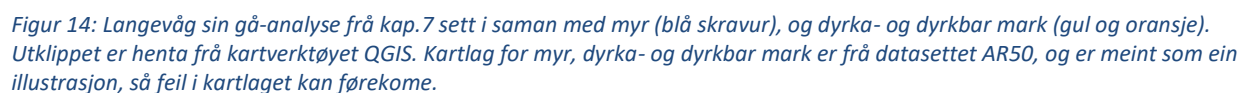
Figur 11: Illustrasjon som viser landbruksjord i oransje og gult, og myr i blått i AR50-format. Kjelde; QGIS.

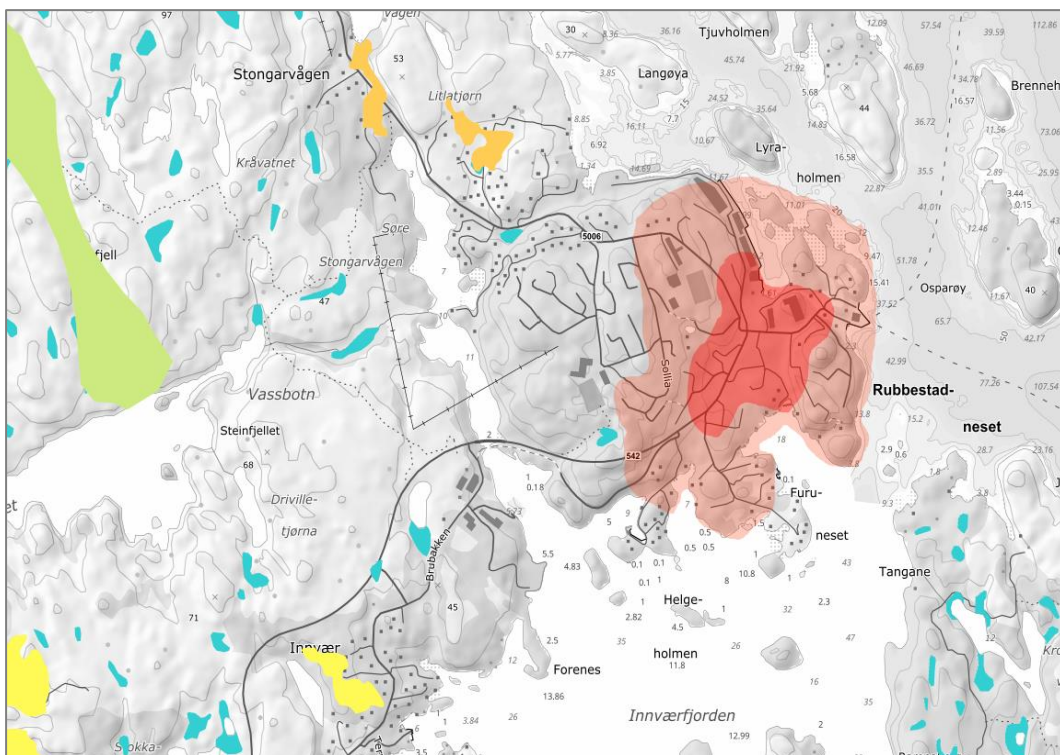

Figur 12: Svortland sin sykkel- og gå analyse frå kap.7 sett i saman med myr (blå skravur), og dyrka- og dyrkbar mark (gul og oransje). Utklipet er henta frå kartverktøyet QGIS. Kartlag for myr, dyrka- og dyrkbar mark er frå datasettet AR50, og er meint som ein illustrasjon så feil i kartlaget kan førekome.

Figur 13 Finnås sin gå-analyse frå kap.7 sett i saman med myr (blå skravur), og dyrka- og dyrkbar mark (gul og oransje). Utklipet er henta frå kartverktøyet QGIS. Kartlag for myr, dyrka- og dyrkbar mark er frå datasettet AR50, og er meint som ein illustrasjon så feil i kartlaget kan førekome.

Figur 16: Rubbestadneset sin gå-analyse frå kap.7 sett i saman med myr (blå skravur), og dyrka- og dyrkbær mark (gul og oransje). Utklippet er henta frå kartverktøyet QGIS. Kartlag for myr, dyrka- og dyrkbær mark er frå datasettet AR50, og er meint som ein illustrasjon, så feil i kartlaget kan førekome.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal innføre arealrekneskap
- Vidare planvask av KPA mellom anna med omsyn på naturverdiar
- Det skal ikkje leggjast til rette for utbygging på landbruksareal. Der dette ikkje vil vera mogleg, skal matjord bli nytta på same eigedom til å laga nytt dyrka område av minst same storleik. Dersom dette ikkje er mogleg, skal matjord lagrast i matjorddeponi
- Det skal vurderast å utarbeida ein matjordplan
- Arealoppfølging: Jord- og myrvern som føringar for offentlege og private arealplanar
- Arealoppfølging: revurdera områder for utbygging som ligg på matjord, myr og andre områder med viktige kultur- og/eller naturverdiar

3.8.2. Kulturlandskap

Kystlandskapet vårt er verdifullt og viktig på fleire måtar, både med tanke på næring (dyrehald, destinasjonsutvikling) og beredskap. Bømlo har store samanhengande område med lynchhei og det er viktig å ta vare på mest mogleg av lynchheimråda. Beiting med husdyr er med på å halda kulturlandskapet ved like og hindrar attgroing.

Med tanke på klimaendringar, som meir tørke, kan beiteområde til dømes hindra spreiding av brann. Det er altså viktig at me held kulturlandskapet ved like.

Slik gjer me det:

- Særprege, kulturmiljø og viktige landskapstrekk ved stadene våre skal bli lagt meir vekt på i stadutviklinga.

3.9. Mineral og masseforvaltning

Bømlo har lenge nytt godt av mineralressursane sine, og me skal halda fram med å forvalta desse berekraftig for framtidige generasjonar. I dag er det hovudsakleg sand, grus, pukk, samt skjelsand som er drivverdig og som blir nytta regionalt. Det er også område med svovelkis og gull der me skal vera aktive med tanke på opningar og tunellar. Me bør difor unngå å bandleggja registrerte mineralressursar gjennom arealbruk slik at førekomstane blir bygd ned, eller som legg andre avgrensingar for framtidig utnytting.

Overskotsmassar og kvalitetsmassar skal bli nytta som ein del av omstillinga til sirkulærøkonomien, og bør brukast om att til nyttige føremål som bygging, og ikkje deponerast permanent eller bli dumpa i sjø.

Masse frå utbyggjingar skal først og fremst planleggjast slik at det fører til reduksjon av mengda med overskotsmasse. For å redusera og fremja gjenbruk av overskotsmassar i utbyggingsprosjekt, skal kommunen krevja plan for massehandtering tidleg i prosjektet, spesielt i større utbyggingsprosjekt som vil medføra ein del overskotsmassar. Det er behov for meir kunnskap om berekraftig masseforvaltning i kommunen.

Slik gjer me det:

- Arealoppfølging:
 - Bømlo kommune skal krevja plan for massehandtering, spesielt i større utbyggingsprosjekt
 - Bømlo kommune skal sikra ein planleggjing som skal fremja sirkulærøkonomi, kor overskotsmassar skal reduserast eller gjenbrukast framfor å deponerast permanent eller bli dumpa i sjø

Gullgruveområdet på Lykling. Foto: Geir Einarsen / Bømlo kommune

4. Leva i kystkommunen

Forankring

«Bømlo i dag»	Kapittel 2: Demografi. Kapittel 3 bustadstruktur og geografi
Regional utviklingsplan	Utfordring: Regional, by – og bygdeutvikling
Nasjonale forventningar	Kapittel 3: trygge og inkluderande lokalsamfunn

Mål: Skapa eit generasjonsvenleg samfunn ved kysten med gode bumiljø og høg livskvalitet.

Eit av våre unike fortrinn er kystlandskapet i kombinasjon med kultur- og industrihistoria. Me ønskjer at alle i Bømlo skal kunne nyta godt av alle delar av samfunnet vårt, inkludert sjøen og kystsona vår, som er viktig for både trivsel, naturmangfald, friluftsliv og næringsliv. Strandsona vår er mange stader rik på kulturminne og gjev særpreg og identitet til lokalsamfunna.

Den demografiske utviklinga, med ei stadig aldrende befolkning gjeld heile landet og store delar av Europa. I framtida blir det stadig færre innbyggjarar i arbeidsfør alder per pensjonist, noko som blir utfordrande både økonomisk og som ein kamp om rett kompetanse på rett stad, særleg i distriktskommunane. Me må planleggja for det generasjonsvenlege samfunn med ein stadig høgare del eldre i kommunen vår framover. Å kjenna på at ein kjem frå ein god stad og kjenner ein lokalidentitet, er eit godt grunnlag for livsmeistring. Dette føreset god planlegging av dei fysiske omgjevnadane våre til dømes areal- og reguleringsplanar, vegar og infrastruktur, gaterom og arkitektur.

4.1. Det generasjonsvenlege samfunnet

Lokalsentra er fundament for det generasjonsvenlege samfunn, slik at ein kan bu lengst mogleg i sitt nærmiljø. Universell utforming av bustadar og bumiljø er ein naturleg del av dette⁶.

Folk lever stadig lengre og sjukdom og arbeidsuførleik kostar samfunnet store summer kvart år, både i form av helse- og omsorgstenester. Felles risikofaktorar som bidreg til dette er tobakksrøyking, skadeleg bruk av rusmidlar, fysisk inaktivitet og usunt kosthald. Desse endringane får følgjer for den enkelte sitt sosiale liv og bruken av nærmiljøet.

Generasjonsvenlege lokale sentrum bør planleggjast slik at der enkelt og intuitivt å ta seg fram, og bygg for ulike behov og aldersgrupper bør byggjast i nærleiken av kvarandre⁷. Naturlege treffpunkt, som til dømes leikeplassar, bør utformast som møteplassar på tvers av generasjonane.

Slik gjer me det:

- I Bømlo skal me ha mangfald i bumiljøa og fokus på samarbeid, inkludering av alle, deltaking og meistring
- Bømlo kommune skal bidra med informasjon og kunnskap om universell utforming og tilkomst som ei brikke i å skape eit generasjonvennleg samfunn

⁶ FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD) - regjeringen.no

⁷ KS - Håndbok i aldersvennlige lokalsamfunn, s.30

4.2. Mobilitet og infrastruktur

Mobilitet handlar om livskvalitet og er med på å forhindre sosial isolasjon. Høg deltaking i arbeids- og samfunnsliv og eit generasjonsvenleg samfunn, føresett god mobilitet for alle. God tilgang til alt frå skule, arbeid, tenester og fritidsaktivitetar er særleg aktuelt ovanfor grupper som sjølv ikkje har tilgang på motorisert framkomstmiddel, som barn og unge, og etterkvart stadig fleire eldre.

Bømlo er eit svært bilbasert lokalsamfunn, noko som ikkje er berekraftig over tid, verken med tanke på arealbruk eller at ein gjer befolkninga sårbar, sidan livskvalitet blir svært avhengig av førarkort.

Offentleg kollektivtransport er berre ei av fleire brikker som skal fungera saman med teknisk drift, føreseielege ruter, lysforhold, sykkelparkering, trafikktryggleik, beredskap med meir.

Høg kvalitet på infrastruktur som veg og samferdselssamband er grunnleggjande, både for tryggleik, sosialt liv og verdiskaping.

Fylkesvegar- og samband er avgjerande for ferdsle i Bømlo, og lokalsentra våre er knytt saman med fylkesvegar og alle buss-, båt- og ferjerutene er fylkeskommunale (Skyss). Det er krevjande å nytta kollektivtilbodet mange stader på kveldstid og helger, og må bli forbetra med omsyn på alle generasjonar.

Båtsambandet er vår «buss» på sjøen til regionshovudstaden vår Bergen og Flesland lufthamn, og er viktig for heile kommunen. Dette er det beste sambandet nordover i regionen, og vegbasert transport tidsmessig ikkje er eit godt alternativ. Ferjesambandet Langevåg – Buavåg er sentralt både med omsyn til den nye utviklinga av arbeidsplassar og fiskerihamn Bømlo i Langevåg og for Bømlasamfunnet. Sambandet er einaste fastlandssamband og transportåre frå sør når E39 Bømlafjordtunnelen er stengt. Ferjesambandet må sjåast på som ein del av både lokal- og regional beredskap.

Vegnettet har blitt betre dei siste åra gjennom Bømlapakken. I åra som kjem vil vedlikehald vera viktig for kvalitet på vegen og sambanda mellom dei. Vegeigar må prioritere berekraftige prosjekt, vedlikehald av vegar og bruer og sikra høg kvalitet på båt- og ferjesambanda.

Bømlo treng god tilknytting både nordover til Bergen, og sørover mot Stavanger, som er viktig med omsyn på reise- og arbeidskvarden vår.

Bømlo skal halda fram med å vera «Trafikksikker kommune» og ha ein nullvisjon for drepne og skadde i trafikken. Som vegeigar, barnehage- og skuleeigar, arbeidsgjevar, og kjøpar av transporttenester har me eit ansvar for å førebyggja ulukker.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune må samarbeida med Vestland fylkeskommune og andre interessentar for å oppretthalda kollektivtilbodet, på land og sjø, og det er behov for eit betre tilpassa og innovative kollektive rutetilbod på Bømlo
- Vegeigarar må prioritera vedlikehald av den eksisterande veginfrastruktur
- Støtta utbetring av Kyststamvegen E39, inkludert realiseringa av «Stavanger- 2- Bergen»
- Trafikktryggleiksarbeidet skjer gjennom ei brei og samla innsats og samskaping der alle sektorar tek ansvar for å førebyggja og redusera trafikkulykker
- Arealoppfølging:
 - o Samarbeida med Skyss/fylkeskommunen om mobilitetsstrategiar og lokalt tilpassa mobilitetsløysingar
 - o Prioritera trygge skulevegar, og skule- og bustadområda må bindast saman med gang- og sykkelvegar for å oppnå målet om at 80% av elevar utan ordinær skuleskyss skal gå eller sykla til skulen
 - o Utvikla lokalsentra med omsyn på mobilitet, knutepunkt, gang- og sykkelavstand som blir vekta i bustadutvikling og utbygging

- Parkering bør ikkje bli bygd ut på urørt natur, og skal helst integrerast i bygningsmassar. I sentrale område skal det prioriterast innebygd parkering eller fleifunksjonell parkering, med til dømes overbygg som har grønt- eller rekreasjonsområde

4.3. Kommunesenter og lokalsentra

Kommunesenteret, lokalsentra og alle bygdene kring desse heng saman, og i fellesskap gjer dei heile Bømlo god. Dei utfyller kvarandre, og summen av dei gjer oss til Bømlo og bømlingar. På Bømlo har me definert kommunesenteret vårt; Svortland, og fire lokalsentra: Finnås, Langevåg, Moster og Rubbestadneset.

Kommunesenteret og lokalsentra har, og bør ha, ulike roller. Nokre sentrale tenester og verksemder bør alltid liggja i eit kommunesenter, mens andre kan lokalisert andre stader i kommunen. Dette gjeld særleg om det er lokale særpreg ein kan utnytta som andre stader ikkje har.

4.3.1. Kommunesenteret

Kommunesenteret er heile kommunen sitt senter, og ikkje berre eit lokalsenter for den geografiske delen av øya. Det er mange som ønskjer å flytta til kommunesenteret, men skal dette skje på ein berekraftig måte, krev det aktiv planlegging frå det offentlege i samarbeid med næringsliv.

Ei utfordring framover er å definera ein avgrensa sentrumskerne og lokalisera detaljhandel og fleire møteplassar her. Me må få på plass fleire sentrumskvalitetar og nytta areal på andre måtar enn i dag.

Figur 17: Kommune- og lokalsentra

4.3.2. Lokalsentra

Lokalsentra sine unike historiske, kulturelle og naturbaserte kvalitetar er eit fundament for nærmiljøa sjølve og ei heilskapleg utvikling av heile Bømlo

Dei fire lokalsentra er «nav» for alle bygdene omkring. Å skapa attraktive tilbod og å ivareta og utvikla tenestetilbodet i lokalsentra er ei oppgåve som må skje i samskaping mellom Bømlo kommune, frivillige organisasjonar, innbyggjarar og privat næringsliv. Dette vil vera positivt for folkehelsa, og vera fortrinn i konkurransen om tilflyttarar og kompetanse.

Gjenbruk og ombruk av bygg og infrastruktur er viktig i lokalsentra, både som klimatiltak, av omsyn til natur og med tanke på mobilitet.

4.3.3. Sentrumsområde i kommune- og lokalsentra

Kvart lokalsenter har sitt «sentrum» eller sentrumsområde som skal vera attraktive, trivelege, trygge og med sosiale møteplassar for alle. Det er her det bør etablerast konsentrert bustadbygging med høg utnytting av areal, som kan føra til lågare kostnader til kommunal infrastruktur som veg, lys og avlaup. Vidare er det mogleg å etablera arbeidsplassintensive verksemdar, offentlege og private tenester og mobilitetsknutepunkt, og me må prioritere areal til aktivitetar retta mot publikum, opne arenaer for fritids- og kulturaktivitetar.

Difor må dei utviklast med sine lokale særpreg og med tanke på sentrumsqualitetar. Me skal leggja til rette for å kunne gå og sykla trygt⁸.

Dei kringliggjande områda med matjord, viktig urørt natur og myr må bli verna mot nedbygging. Dette skal vektleggjast sterkare i arealplanane framover.

Slik gjer me det:

- Kystsona vår skal nyttast i balanse mellom bruk og vern av areal- og naturressursar og medverka til ei berekraftig samfunns- og næringsutvikling til beste for innbyggjarane og miljøet
- Lokalsentra må bli utvikla i samarbeid med ulike aktørar som Bømlo kommune, nærmiljø, lokalt næringsliv og frivillige lag- og organisasjonar
- Lokalsentra må ha lokalhandel for sin del av kommunen og ute i bygdene ønskjer me til dømes handel i form av gardsutsal, galleri, landhandel og liknande.
- Arealoppfølging:
 - o Lokalsentra skal ha som mål å fungera som møteplassar for alle genrasjonar, tilpassa alle livssituasjonar og utvikla for heilårsbruk
 - o Sentrumsområda skal ha mangfaldig bumiljø, ha god funksjonsblanding (private og offentlege tilbod, handel og tenester), kulturliv, møteplassar og grøntområde og vera universelt utforma med konsentrert, generasjonsvenleg busetnad
 - o For å oppnå eit helsefremjande nærmiljø må me sikra og omdisponera areal til sentrums- og sosiale føremål, og sentrumsområda må bli utvikla spesielt med omsyn på gang- og sykkelavstandar
 - o Satsa på naturbaserte løysingar for både trivsel og klimatryggleik, som til dømes bruka av grønne tak og vegetasjon med nyttevekster
 - o Areal i sentrumsområda må utnyttast godt og ha høgare utnyttingsgrad enn elles
 - o I alle sentra skal det vera meir gjenbruk av areal og bygg kor eksisterande infrastruktur alltid skal bli vurdert før ein tek i bruk nytt. Ledige bygg må ikkje stå ubrukne. Arealbruken må og kunne vera dynamisk slik at ein over tid kan ha ulike føremål

4.4. Bustad og bumiljø

Som utviklarkommune må Bømlo ha ein aktiv politikk for bustadar og bumiljø som vil gjera oss meir attraktive for tilflytting og verdiskaping.

Bumiljø handlar både om nærmiljø og andre kvalitetar som infrastruktur, mobilitet og tilbod kvar ein-skild nyttar seg av rundt omkring på Bømlo. For å kunna bu lengst mogleg heime, må både den private

⁸ Vestland fylkeskommune: Handlingsplan for folkehelse 2022-2025

heimen og det offentlege rom tilrettelagast og vera attraktive. Bustadplanleggjinga må vera i takt med samfunnsmessige endringar.

Bømlo vil leggja til rette for ulike løysingar for eldre som å byggja om eksisterande bustad, ny tilrettelagt bustad, klyngetun, generasjonsbustad og omsorgsbustadar. Dette må vera eit samspel mellom kommune, innbyggjarar, utbyggjarar, Husbanken og fleire.

Attraktive bustadområde handlar om tilstrekkeleg areal, nærleik, tryggleik, universell utforming materielle, sosiale og kulturelle kvalitetar som bidrar til at innbyggjarane kan halda seg aktive og meistra eigne sosiale liv.

Bustadplanlegging og planlegging av det generasjonsvenlege samfunnet krev og tett samarbeid mellom private og ulike offentlege aktørar.

Slik gjer me det:

- Lokalsentra skal vera fundament for det generasjonsvenlege samfunn slik at ein kan bu lengst mogleg i sitt nærmiljø
- Bømlasamfunnet i lag med Bømlo kommune må ta omsyn til å fremja eit generasjonsvenleg samfunn i alle planar, med særleg fokus på eldre og personar med nedsett funksjonsevne, slik at dei kan bu lengst mogleg i eigna bustad
- Ta omsyn til å fremja eit generasjonsvenleg samfunn i alle planar, med særleg fokus på eldre og personar med nedsett funksjonsevne slik at dei kan bu lengst mogleg i eigna bustad
- Arealoppfølging:
 - o Areal som blir sett av til bustadar og næring må vera realistiske å realisera
 - o Ny konsentrert bustadbygging (bustadfelt) bør skje kring lokalsentra for å utnytte eksisterande infrastruktur og utbygd areal best mogleg

4.5. Estetikk og arkitektur

Det er sterk samheng mellom omgjevnadane, trivsel og helse. Det er nødvendig med ein bevisst og strategisk bruk av arkitektur, utforming og design. Universell utforming er ein del av dette.

Dei tre moglegheitsstudia for Svortland sentrum, Mosterhamn og Langevåg peikar på mange gode moment som må bli teke med vidare i utviklingsarbeidet og KPA.

Slik gjer me det:

- Den arkitektoniske og utforminga av uteromma skal vera stadstilpassa og framheva lokale, kulturhistoriske verdiar
- Byggjeskikk må få ein sterkare plass i planarbeidet og utforming av nærmiljøet. Plassering av bygg må vektleggjast i sitt nærmiljø for å unngå skjemmaende bygg i silhuett eller ueigna plassar
- Følgja opp lokale moglegheitsstudie og faglege rettleiarar som til dømes «Aldersvennlig Norge»

4.6. Kyrkje og trusliv

Bømlsamfunnet skal vera eit livssynsope samfunn, og alle skal bli møtt med respekt for livssynet sitt og trusfridomen skal bli heldt høgt.

Kristendommen er ein viktig del av vår kulturarv. Kyrkja og ulike frikyrkjelege, og menighetsbaserte samfunn har sterke tradisjonsrike røter på Bømlo og er viktige samfunnsaktørar. Desse generer mange kulturaktivitetar og diakonale tiltak som når ut til fleire utsette grupper. Aktivitetane og tiltaka er viktige i nærmiljøa og mykje skjer på frivillig basis, og me er tente med å sikra gode forhold for dette også i framtida.

Bømlo kyrkjelege fellesråd har forvaltningsansvaret for byggjing, drift og vedlikehald av kyrkjene og tilhøyrande kyrkjegardar, medan Bømlo kommune har eit økonomisk medansvar.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune ønskjer å samarbeida godt med den norske kyrkja og ulike trussamfunn
- Det er behov for fleire livssynsnøytrale seremonistader

4.7. Kultur, idrett og friluftsliv

Alle i Bømlo skal kunne utfalda seg og møtast på arenaer for kultur, idrett og friluftsliv i heile kommunen. Eit godt kultur- og aktivitetstilbod er viktig for å visa at Bømlo er ein attraktiv stad å bu og veksa opp i.

Kultur, idrett og frivilligheit i Bømlo er mangfaldig, sterkt og uavhengig. Kultur har ein eigenverdi og er samtidig med på å utvida vårt syn på oss sjølve og samfunnet me lever i.

I Bømlo ønskjer me å sjå kultur i brei forstand. Kultur er ei felles nemning for til dømes kunst, ålmenn kultur, idrett og friluftsliv, frivillig arbeid, kulturmiljø, kulturelle verksemder, kreative næringar og så bortetter.

Bømlo har kvalitetar både på internasjonalt og nasjonalt nivå. Vår lange historie er unik og i tråd med FN sine berekratts mål, skal me vera med på å styrka innsatsen for å verna om og sikra vår del av verdas kultur- og naturarv.

4.7.1. Bibliotek

Bømlo folkebibliotek skal vera ein sosial møteplass og arena for offentleg samtale. Gjennom tilgang til informasjon og kunnskap bidreg biblioteket til eit velfungerande demokrati. Biblioteket skal tilby eit allsidig og aktuelt kulturtilbod med fokus på litteratur. Biblioteket skal jobba med utjamning av sosiale skilnadar ved å satsa på lesemotivasjon, livslang læring og digitale ferdigheiter.

4.7.2. Idrett og friluftsliv

Idretten engasjerer mange, særleg barn og unge. Eitt breitt tilbod er viktig for at alle skal ha høve til å finna ein aktivitet som passar for seg. Fysisk inaktivitet er ein av dei store folkehelseutfordringane også i Bømlo.

Økonomisk og arealmessig er det lite rom for nye og store idrettsanlegg. Framover må me ta vare på anlegga me har, og ved nybygg prioritera mindre anlegg for eigenorganisert aktivitet.

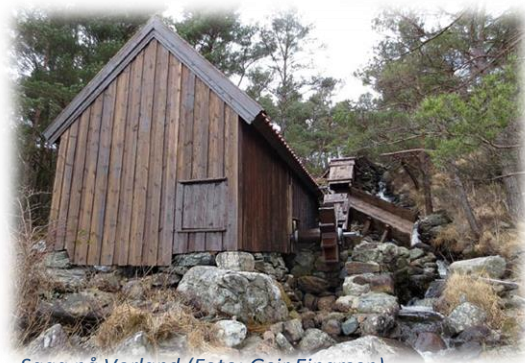
Friluftsliv gjer gode opplevingar, trivsel og betre helse. I Bømlo har me mange merka turløyper som innbyggjarane nyttar dagleg. Frivilligheita legg ned eit viktig arbeid i å merka løyper og ta vare på naturen vår både på land og i sjø.

Slik gjer me det:

- Kultur skal vera integrert i samfunnsutviklinga vår
- Biblioteket skal halda fram med å vera ein demokratiarena og ha ei sjølvstendig rolle og organisering
- Kulturpolitikk og kulturforvaltning må få større plass i beredskapsarbeidet til Bømlo kommune
- Bømlasamfunnet må planleggja for at ei stadig aldrende befolkning skal kunne halda fram med å ha tilgang til kulturlivet vårt
- Me skal utvikla eit nærmiljø som inviterer til fysisk aktivitet, deltaking og sosial inkludering
- Me skal fortsetja samarbeidet med frivilligheita når det gjeld merking av løyper og å ta vare på naturen
- Sikra kyst- og øykulturen ved å leggja til rette for båtbasert friluftsliv
- Arealoppfølging:
 - o Framover må me prioritera å bruka og ta vare på ei idrettsanlegga me har
 - o Ved nybygg blir mindre idrettsanlegg for eigenorganisert aktivitet prioritert.

4.8. Kulturmiljø og kulturminne

Kulturmiljø og kulturminna fortel oss kven me er, og er fundamentale byggjeklossar med tanke på identitet og stadtilhøyrse. Kulturminna våre er ikkje berre materielle gjenstandar på utstilling, men og immaterielle kvalitetar som me kan oppleve og vera stolte av i kvardagen. I kulturminna finn me identitet og fellesskap. I kulturminna kan me også finna kunnskap, grunnlag for opplevingar og verdiskaping.

Saga på Vorland (Foto: Geir Einarsen)

Slik gjer me det:

- Mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø skal forvaltast og takast vare på
- Arealoppfølging: Kulturminne, bygningsmiljø og friluftsområde skal vera integrerte i samfunnsplanlegginga

4.9. Friluftsområde

Me har fleire område til lands og til vanns som er viktige friluftsområde. Døme er områda kring Siggjo, Espevær og øyane aust og vest på nordre Bømlo. Områda kring Sagvatnet og Tjongspollen er verna. Sikring av ubygde holmar, øyar og skjær for ålmenta må halda fram, i tillegg til fleire område med viktige naturtypar.

Me har kartlagt viktige friluftsområde og vil ta vare på samanhengande grøntstruktur i og nær lokalsentra.

Slik gjer me det:

- Kommunen skal bruka lokale nyttevekstar (frukt, grønt, bær) og leggja til rette for såkalla «byhagar» på offentlege areal i større grad enn i dag

- Kystlyngheia må me ikkje mista og må bli forvalta berekraftig
- Arealoppfølging: Sikra friluftsområde og kulturlandskap

4.10. Kysten og strandsona

Me ønskjer at ålmenta sin tilgang til sjøen skal vera eit gjennomgåande krav. Å utvikla sjønære areal til bustader og næring, vil nokre stader gjera høva for ålmenta betre enn det er i dag. Dette skal planleggjast på ein måte som ikkje skal fremja konflikt mellom næring og fritid.

Kommunale kaiområde skal bli nytta til ålmenta sitt beste. Desse har historisk vore viktige møteplassar, og, forutan å vera felles båtfeste, kan kaier vera viktige sosiale møteplassar med ulike kulturelle arrangement. I tillegg til kommunale kaiområde vil det leggjast til rette for fellesanlegg til sjø.

Attraktive strandsoneområde må sikrast for innbyggjarane. Fritidsbustader må bli meir systematisk handsama, og ikkje slik at desse legg unødvendig beslag på attraktiv strandsone eller medfører at enkeltgrender blir «livlause» utanom ferievesongane.

Næring, spesielt støy- og lyskrevjande næringsverksemd, skal ikkje etablerast nære etablerte bustad-, fritidsbustad- og friluftsområde. Bustad- og fritidsbustadar skal heller ikkje leggjast for nære områder med etablert næring kor det kan oppstå slike interessekonfliktar.

Slik gjer med det:

- Samordna regelverk for kysten og strandsone der ein kan, mellom kommunane i regionen vår
- Arealoppfølging:
 - o Utbygging i strandsona skal skje med ålmenta sine interesser som gjennomgåande krav og i samsvar med statleg planretningsline for strandsoneforvaltning, regionale planar og retningslinjer
 - o Bustadareal langs sjøen må bli prioritert til fastbuande og vurderer om nokon av områda sett av til fritidsbustad er meir eigna som bustadområde eller andre føremål (til dømes næring, friluft/grønt, bygg og anlegg, LNF eller tenesteyting)
 - o Byggjing av fritidsbustader skal skje i felt, bort frå den nære strandsona, med eventuelle fellesanlegg til sjø

5. Rusta for livet

Forankring

«Bømlo i dag»

Kapittel 2: Demografi. Kapittel 4 Helsetilstand og levevanar.
Kapittel 5: Inkludering og deltaking

Regional utviklingsplan

Utfordring: Livskvalitet og like moglegheiter

Nasjonale forventningar

Kap. 3: trygge og inkluderande lokalsamfunn

Mål: Fremja sosial berekraft, inkludering og livsmeistring for alle innbyggjarar.

Bømlo skal vera eit generasjonsvenleg samfunn, kor me kan leva trygt heile livet. Difor skal me halda fram med å rusta oss for livet slik at me hindrar uønska sosial ulikskap og fattigdom. Livsmeistring skal vera sentralt i alt arbeidet vårt. Barn som veks opp på Bømlo opplever seg sett, inkludert og at det er bruk for dei.

Dei ferdigheitene ein person treng i livet, er i stadig endring. Levevanar blir oftast etablert i tidleg barnealder. Sunt kosthald, fysisk aktivitet og nok søvn er ein føresetnad for god fysisk og psykisk helse. Barn og unge vert førebudd til å delta aktivt i utdanning, arbeid og samfunnsliv, gjennom at dei i barnehage og skule får utvikla eigne styrker og behov. Nedgang i økonomiske og menneskelege ressursar gjer at det offentlege ikkje vil kunne tilby tenestene på lik måte som tidlegare. Bømlo kommune yt lovpålagde helse- og omsorgsteneste på ulike nivå. Parallelt gjev me naudsente tenester som fremjar folkehelsa, livskvalitet og førebyggjer sjukdom, som til dømes meistringsarbeid, rettleiing og opptrening. Fokus på friskliv og meistring vert avgjerande i tida framover.

Forholda barn og unge veks opp med kan vera uføreseielege. Innbyggjarane må oppleva tryggleik og trivsel i nærmiljø sitt. Teknologitviking og automatisering endrar samfunn- og arbeidslivet. Dagens barn og unge har mange digitale og internasjonale relasjonar, både gjennom sosiale media og eigne opplevingar.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal arbeida målretta, førebyggjande og helsefremjande gjennom gode universelle tiltak og tidleg innsats. Ulike sosiale tilbod skal vera tilgjengelege for alle
- Innbyggjarane i Bømlo har ansvar for eige liv og helse: Bømlo kommune må leggja til rette for friskliv, livsmeistring, folkehelse, frivilligheitsarbeid, og ha fokus på å fremja rehabilitering etter skade/sjukdom
- Me skal leggja til rette for at borna tidleg opplever meistring og tilhøyrse
- Bømlo kommune skal ha eit godt samarbeid med frivilligheita og leggja til rette for arbeidet deira
- Bømlasamfunnet bør ha fokus på å skapa trygge nærmiljø, med ulike sosiale tilbod for alle, og der innbyggjarane kan møtast på tvers av generasjonar. Dette for å leggja til rette for helsefremjing og kriminalitetsførebygging

5.1. Alle med

Bømlasamfunnet skal ha nulltoleranse for alle former for sosial utestenging, diskriminering, rasisme, vald og trakassering.

Dei siste åra har einsemd blant barn og unge blitt mindre og dei aller fleste trivst og har gode venner. Dette ønskjer me skal halda fram, og det er samstundes eit godt grunnlag for å førebyggja einsemd blant eldre.

Å inkludera kvarandre må skje overalt, anten det er i nabolaget, på arbeidsplassen, i skulen eller på fritida. Ingen som veks opp på Bømlo skal leva med mobbing. Barnehage og skule er viktige arenaer for å jobba mot dette.

Her har bygdene ulike kvalitetar som dei kan nytta. Bømlo kommune skal vera pådrivar og tilretteleggjar.

Slik gjer me det:

- Alle på Bømlo skal bidra til inkludering/integrering, og arbeida mot diskriminering som ein viktig del av det å ta vare på demokratiet vårt og ei oppgåve på alle nivå i samfunnet, ikkje minst i skule og arbeidsliv
- Alle vaksne jobbar for at i Bømlo skal barn og unge oppleva eit inkluderande og trygt oppvekstmiljø
- Førebygging må og skje gjennom foreldreengasjement, frivillig innsats og ved lokalsamfunnet sine egne ressursar
- Bidra til at lag- og organisasjonar er merksame på og arbeider med temaet «Alle med» og motverka mobbing og utanforskap

5.2. Sosiale møteplassar

Eit gjennomgåande ønskje frå både unge og eldre i løpet av medverknadsfasen, har vore fleire sosiale møteplassar, også slike som generer fysisk aktivitet. Dei fysiske omgjevnadane har mykje å seia for sosial berekraft. Skulane og barnehagane våre spelar her ei rolle som møteplassar, og uteområda må vera gode for å kunne ha frivillige og eigenorganiserte fysiske aktivitetar. Gamle møteplassar kan bli gjenoppliva og utvikla for ny bruk.

5.3. Samarbeida om livskvalitet

Alle innbyggjarane i Bømlo har ansvar for eiga helse for å ta sunne val og på egne premissar meistra eige liv. Bømlo kommune skal stimulera til, og leggja til rette for at dette er mogleg.

Auke i psykiske helseutfordringar, lågare terskel for å søkja hjelp, saman med utfordringar knytt mot robustheit, arbeidspress og levevanar gjer at psykisk helsearbeid er komplekst. Det blir òg viktig å ha fokus på tidleg innsats ved lettare og gryande psykiske helseutfordringar og rusproblem.

Både kommunen og frivillige må vera med på å informera ut om dette målet og sørgja for fysisk tilrettelegging for aktivitet, anten som kvardagsrørsle eller fritidsaktivitetar. Barnehagar og skular er sentrale aktørar for å leggja til rette for gode val. Aktivitetstilbod i nærmiljøa og lett tilgjenge på sunn mat er viktige tiltak for å nå målsetjinga.

I arbeidet med Tilflyttarstrategien⁹ kom det fram at tilboda i dei ulike lokalsentra og i kommune-senter-et ikkje når alle, anten på grunn av manglande tilgjenge eller manglande informasjon. Dette kan bli for-betra med tiltak for å auka trivsel og livskvalitet, tilpassa lokalsentra sine moglegheiter.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal samarbeida med frivillige, pårørande og næringsliv, og me skal ilag bidra med å tilby forsvarlege, tilpassa og koordinerte tenester til dei som har behov for det
- Bømlo kommune, ilag med samfunnet elles, skal jobba for å førebyggja, avdekka og avverja vald og overgrep.
- Psykisk helse skal vera eit satsingsområde som heng saman med helsefremjing og å etablera sunne levevanar.
- Omgjevnadane og oppvekstmiljøet skal stimulera til aktivitet, fysisk og sosialt
- Ei ny og meir aktiv brukarrolle med meir fokus på førebygging og eigenmeistring, bevisst prioritering og organisering
- Målretta satsing på rekruttering og kompetanse
- Arealoppfølging: Helsefremjing må og skje i arealforvaltninga, til dømes ved å sikra tilgang til grøne om-råder, natur og universell utforming, både med tanke på gater, haldeplassar, møteplassar, arkitektoniske løysingar og anna utforming av dei bygde omgjevnadane. Dette gjeld og fråver av forureining som utslepp, støy og lysforureining

5.4. Opplæring og utdanning

Bømlo kommune skal sikra at barn og unge i Bømlo får den opplæring og utdanning dei har rett til, både når det gjeld dugleikar, kunnskapsfag og praktiske-estetiske fag.

Barn og unge skal få tileigna seg den kompetansen som er nødvendig for å fremja ei berekraftig utvikling av Bømlo, samt få kjennskap til og knyta kontakt med lokalt arbeidsliv. Livsmest-ring er eit tverrfagleg tema som bidreg til at barn og unge blir førebudd til å ta vare på seg sjølv og andre. Dette krev tverrfagleg sam-arbeid, og skulane må halda fram det gode samarbeidet med foreldre, nærmiljø og frivillige.

Engasjerte
elevar i bømloskulen.
(Foto: Bømlo kommune/Magne Langåker)

På Bømlo skal alle vera sikra lik tilgang til utdanning, deriblant personar med nedsett funksjonsevne, flyktningar og barn i utsette situasjonar. Me må arbeida for at me har vidaregåande opplæringstilbod på Bømlo og i regionen. Me ønskjer ikkje at fleire unge enn nødvendig må flytta på hybel for å ta vidaregå-ande opplæring.

⁹ Tilflyttarstrategien, Bømlo Næringsråd/Leva Urban design 2023

Bømlo skal støtta opp under våre høgare utdanningsinstitusjonar i regionen og samarbeida om studie-tilbod og utdanning der me kan.

Slik gjer me det:

- Utvikla eit barnehage og skuletilbod som er tilpassa tal på barn og unge i kommunen, og som har eit trygt og godt lærings- og utviklingsmiljø
- Barnehagane og skulane skal ha helsevenlege og gode bygg og uteareal
- Barn og unge som veks opp i Bømlo skal oppleva meistring og vert førebudd for samfunnet ved at dei har gode grunnleggjande dugleikar
- Arealoppfølging: Barnehagane og skulane skal ha helsevenlege og gode bygg og uteareal. Dei skal vera trygge arenaer for barn og unge og dei skal arbeida helsefremjande. Dette er ein føresetnad for utvikling og læring

5.5. Bustadsosialt arbeid – «Alle skal kunne bu trygt og godt»

Bustadsosialt arbeid omfattar alt frå kommunen sin innsats for å skaffa og tildela bustader, til tenester og enkeltvedtak som kan betra den enkelte sin føresetnad for å meistra bu- og livssituasjonen sin.

Ulike grupper kan ha behov for hjelp frå kommunen til å skaffa bustad. Dette kan vera eldre, flyktningar eller personar som av ulike årsaker stiller svakt på bustadmarknaden. Det overordna målet vårt er at alle skal kunna skaffa og behalda ein eigna bustad¹⁰. Bustadane skal i størst mogeleg grad tilpassast brukarane sine behov og økonomi.

«Bu trygt heime»-arrangement i kulturhuset. (Foto: Bømlo kommune)

Slik gjer me det:

- Aktiv bruk av Husbanken sine låne- og tilskotsordningar
- Bistå med tilrettelegging av bustader til personar med lågare buevne, eldre, og personar med nedsett funksjonsevne slik at dei kan bu lengst mogeleg i eigna bustad
- Arealoppfølging:
 - o Utbygging skal sjåast i samanheng med utvikling av kommunale tenester. Effektiv og god ressursutnytting for kommunen skal alltid takast med ved vurdering av lokalisering, utforming og tal på einingar
 - o Det er god samhandling kring utvikling av kommunal bustadmasse, bustadtildeling og oppfølging av leigeforhold

¹⁰ [Meld. St. 13 \(2023–2024\) - regjeringen.no](#)

6. Engasjement og demokrati

Forankring

«Bømlo i dag»

Regional utviklingsplan

Nasjonale forventningar

Kapittel 5: Inkludering og deltaking

Utfordring: Samarbeid, kunnskapsutvikling og innovasjon

Kapittel 2: Samordning og samarbeid i planlegginga.

Kapittel 3: Trygge og inkluderande lokalsamfunn

Mål: Fremja lokaldemokratiet og styrka medverknad frå alle aldersgrupper.

Alle har ressursar og noko å bidra med. Eit samfunn der mange er aktive, sosialt og fysisk, er eit samfunn med høg sosial berekraft og god folkehelse. Bømlo skal vera ein plass der det skal vera enkelt og trygt å engasjera seg og vera med og delta. Dugnadsånd og viljen til å delta, er ein verdi som kjenneteiknar bømliingar. Med det har me eit godt grunnlag for å styrka lokaldemokratiet vårt.

Bømlo kommune må samarbeida og samskapa for å løyse oppgåvene som kjem framover.

Noko blir løyst best av frivillige på privat initiativ, og det finns store ressursar i nærmiljøa som kan vera med på dette. Medverknad og deltaking frå alle aldersgrupper blir viktig, men spesielt frå barn og unge.

6.1. Demokratiet vårt

Demokratiske verdiar som ytrings-, trus- og organisasjonsfridom og eit ope samfunn er ikkje ein sjølvfølge, og kvar generasjon må forvalta dette vidare. Desse må takast vare på.

Ingen skal føla at dei demokratiske rettane blir svekka gjennom trugsmål, vald og hets. Debattarena - fysiske som digitale - og politisk aktivitet er del av samfunnsberedskapen vår.

Skulane er viktige for nærmiljøa og som demokratiarena. Som samfunn må me ikkje tolerera hets mot desse og andre menneskerettar som kjærleik og ulike samlivsformer.

Framover blir motstandskraft i samfunnet mot desinformasjon og falske nyheiter eit viktig tema. Dette byrjar i skulen, men tema som kjeldekritikk er både eit individuelt og samfunnsmessig ansvar.

Tverrfaglege tema som demokrati, medborgarskap og kjeldekritikk i skulen og andre arenaer bidreg til å gjera oss aktive og deltakande medlemmer i samfunnet, og sikrar oss mot desinformasjon.

*Opplesing av kristenretten ved Kongesteinen. Moster 2024.
Foto: Bømlo kommune*

6.2. *Kommunestyret og dei folkevalde*

Den fremste institusjonen i lokaldemokratiet vårt, dei folkevalde i kommunestyret, skal vera engasjerte, inkluderande, kompetente og tilpassingsdyktige. Dei folkevalde er det viktigaste verktøyet for ein utviklingsorientert kommune og samfunn, noko me skal halda fram med. Digitaliseringa av lokaldemokratiet skal vera til det beste for lokalsamfunnet og fremja medverknad.

Slik gjer me det:

- Kommunestyret sine medlemmer skal få god opplæring og fagleg støtte, og vera kompetente på sentrale tema som demokratiutvikling, planarbeid og medverknad
- Dei folkevalde og administrasjon skal samarbeida og samskapa i tillit og trygge forhold, med nulltoleranse for sjikane og trugsmål
- Politikarane skal få ta tidleg eigarskap, særleg i store saker som kommuneplan og budsjett og få tett oppfølging av kommunen sin økonomi
- Møter og forhandlingar skal vere opne, transperent og sporbare

6.3. *Grendautvala*

Grendautvala som sjølvstendige einingar og paraplyorganisasjonar for lag og organisasjonar er viktige talerøyr, medspelarar og samarbeidspartnarar. Dei er eit mellomledd mellom kommune og innbyg-gjar-ar, og viktige i medverknads- og samskapingsarbeidet og som bidragsytar til å auka samhaldet i kommunen. Grendautvala bestemmer sin eigen agenda og kommunen skal vera ein støttespelar og elles bistå best mogleg.

Slik gjer me det:

- Samarbeidet mellom grendautvala og samarbeidet mellom grendautvala og Bømlo kommune skal halda fram og utviklast vidare
- Det skal framleis vera ein fast kontaktperson mellom utvala og administrasjonen

6.4. *Dei kommunale råda*

Dei kommunale råda er folkevalde organ etter kommunelova. Dei skal sørgja for medverknad i frå særlege grupper som elles ikkje vert så lett høyrde. Dei har rett til å uttale seg i alle saker som gjeld målgruppa til rådet.

6.4.1. Ungdomsrådet

I Bømlo skal barn og unge si stemme bli høyrte. Gjennom utvikling og utprøving av nye metodar og arbeidsformer, skal det vera fokus på arbeidet med å utvikla kommunen ut i frå barn og unge sitt perspektiv og leggja til rette for gode medverknadsprosessar.

Bømlo ungdomsråd spelar ei sentral rolle i å representera barn- og unge sine interesser. For å sikre reell medverknad, må det sikrast ressursar til koordinering og oppfølging.

6.4.2. Eldrerådet

Eldrerådet i Bømlo skal sikra brei, open og tilgjengeleg medverknad i saker som gjeld eldre innbyggjarar. Rådet skal arbeida for å betra dei eldre sine levkår på alle felt og for å gje dei eldre trygge, aktive og innhaldsrike liv. Det skal vera eit rådgjevande organ for kommunen i alle saker som gjeld eldre.

6.4.3. Råd for menneske med nedsett funksjonsevne

Rådet skal arbeida for at menneske med nedsett funksjonsevne vert sikra open, brei og tilgjengeleg medverknad i arbeidet med saker som gjeld for menneske med nedsett funksjonsevne. Rådet skal medverka til at menneske med nedsett funksjonsevne får tilgang til tenester og informasjon som er nødvendig for å kunne fungera best mogleg i kvardagen.

Slik gjer me det:

- Halda fram med politisk og administrativ oppfølging av råda
- Det blir etablert rutinar som sikrar at råda får sakene på eit så tidleg tidspunkt i sakshandsaminga, at uttale frå råda kan påverka utfallet av saka
- Sikra ungdomsråd midlar til prosjekt og aktivitetar

6.5. *Planprosessar – effektive og demokratiske*

Effektive planprosessar er viktig for å sikra tilstrekkeleg og demokratiske utvikling. Oppdaterte planar basert på målretta medverknad er eit av dei viktigaste verktøya me har for å få dette til. Kommunen vil neppe ha all kompetanse eller kapasitet til å planleggja for alle samfunnstema som ein kommune ideelt sett burde, så prioritering og samarbeid er sentralt. Planarbeid kjem til å halda fram med å krevja meir tverrfaglege og tverrsektorielt samarbeid.

6.5.1. Medverknad i planar

Medverknad er viktig for å skapa innanforskap og me skal arbeida for at innbyggjarane får verka aktivt med i planarbeid, politiske prosessar og utvikling av samfunnet, uavhengig av alder og funksjonsnivå. Medverknad er meir enn å delta på ei høyring. Kommunen har ansvar for å sjå til å at aktiv medverknad blir gjennomført i alle planar. Det skal særleg vera fokus på barn og unge sin medverknad.

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal ha effektiv behandling av planframlegg. Planprosessane skal vera opne og kunne etterprøvast, og alle interesser skal ha høve til å bli høyrde
- Planarbeid må bli nøkternt prioritert med omsyn på kompetanse og kapasitet, og meir i fag- og prosjekt-grupper, og ikkje berre av einskilde sakshandsamarar
- Dei som fremjar planar må tidleg i planprosessen få avklara om kvalitetar, utgreiningar og grad av medverknad ein bør sørgja for
- Me skal løfta fram aktiv medverknad som tema hos folkevalde og fagadministrasjon, og i møte med grenda-utval, frivillige og så bortetter
- Det skal gjennomførast auka kontroll av tiltak som er ulovlege i forhold til plan

6.6. Digitalisering

Digitalisering handlar om å bruka teknologi til å fornya, forenkla og forbetra prosessar. Den digitale utviklinga gjev gode moglegheiter for både omstilling og auka verdiskaping, gitt at digitaliseringa er hensiktsmessig med eit klart føremål.

Digitalisering vil ikkje berre påverka organisasjonar og institusjonar, men også lokalsamfunna våre.

Tilgjengeleggjering av offentlege tenester gjennom digitale plattformer kan bety at fleire innbyggjarar, uavhengig av bustad eller fysiske avgrensingar, vil få tilgang til nødvendige tenester raskare og enklare. Kunstig intelligens (KI) spelar ei sentral rolle framover og kan forenkla og effektivisera eksisterande tenester, samt tilpassa individuelle behov. I oppvekstsektoren kan KI også spela ei viktig rolle ved å bidra til å tilpassa læringsopplevingane for elevane. I tillegg til desse utfordringane kjem dei sosiale endringane som digitalisering og skjermbruk fører med seg. Overdriven skjermbruk, spesielt blant ungdom, kan bidra til helseproblem som søvnmangel og mental uro.

Slik gjer me det:

- Gjennom digitalisering av prosessar kan ein bidra til å oppnå vinstar for samfunnet og for både miljømessig-, sosial- og økonomisk berekraft.
- Bømlo kommune må heile tida vera opne for nye arbeidsformer som digital og teknologisk utvikling fordrar, og digitaliseringa skal vere hensiktsmessig med eit klart føremål
- Av omsyn til både beredskap og drift må den digitale infrastrukturen vera robust og evna å oppretthalda samfunnskritiske funksjonar
- Bømlasamfunnet skal fremja gode digitale vanar med omsyn på mellom anna folkehelsearbeid og sosial inkludering
- For å løysa oppgåvene innan til dømes helse- og omsorgstenester, er det nødvendig med samhandling på tvers av sektorar og forvaltningsnivå
- Bømlo kommune skal stilla krav til robust infrastruktur og evna til å oppretthalda samfunnskritiske funksjonar, sjølv ved tap av nettilgang

6.7. Digitalt utanforskap

Digitalt utanforskap handlar om at enkelte grupper ikkje har tilstrekkeleg tilgang til eller moglegheit for å nytta digitale tenester som er nødvendige for å oppfylla rettane sine. Dette kan skuldast manglar innan til dømes språk, tilgang til utstyr, forvaltningsforståing, helsetilstand eller generell digital kompetanse. For mange kan utfordringar med slike barrierar hindra tilgang til viktige funksjonar i kvardagen, noko som kan gjera både sosial deltaking og bruk av tenester meir komplisert.

I tillegg bør kommune, næring og frivilligheit leggja til rette for digitale møteplassar der innbyggjarane kan øva seg på å bruka teknologi i trygge omgjevnader. Dette kan bidra til å styrkja digital kompetanse, byggja sjølvttillit og føra til betre deltaking i det digitale samfunnet.

Arbeidslivet er også ein arena der digitalisering kan bidra til inkludering. Overgangen mellom fysiske og digitale arbeidsplassar gjer det mogleg å inkludera folk som bur geografisk fjernt eller har behov for tilpassa arbeidssituasjonar, noko som kan bidra til betre integrering i arbeidslivet for fleire grupper.

Slik gjer me det:

- Universell utforming av digitale løysingar er difor heilt avgjerande for at alle skal ha like moglegheiter til å nytta offentlege tenester
- Bømlo kommune, næringsliv, frivillige og organisasjonar kan bidra til og tilby opplæring i brukarvennlege digitale tenester for å redusera digitalt utanforskap
- Samarbeid med lag og organisasjonar bidra til å redusera digitalt utanforskap

6.8. Samfunnstryggleik og beredskap

Kommunane i Noreg utgjer det lokale fundamentet i den nasjonale beredskapen og har ei viktig rolle som lokal beredskapsmynde og skal ta i vare befolkninga si tryggleik innan kommunen sitt geografiske område. Beredskap er omfattande og må gå igjen i all planlegging, dette for å vera rusta til eventuell krig og konflikt ute i verda som også påverkar Bømlo.

Bømlo kommune er ein aktiv samfunnsutviklar og ansvarleg samfunnsaktør som skal arbeida kontinuerleg og kunnskapsbasert med samfunnstryggleik og beredskap for å redusera risiko for tap av liv eller skade på menneske, miljø og materielle verdiar. Samfunnet sine verdiar, kultur og viljen til å stilla opp for kvarande er også ein del av totalberedskapen vår.

Samfunnstryggleik er samfunnet sin evne til å verna seg mot og handtera hendingar som trugar grunnleggjande verdiar og funksjoner og set liv og helse i fare. Beredskap er å forstå det å vera førebudd til innsats for å møte uventa kritiske situasjonar.

Bømlo sine utfordringar knytt til samfunnstryggleik er fleire, slik som klimaendringar med aukande temperaturar, meir ekstremvær og hyppigare naturhendingar som t.d. kraftig vind, flaum og skred, som igjen kan påverka samfunnskritisk infrastruktur, m.a. utfall av straum og heil eller delvis isolasjon av kommunen.

Utbrot av smittsame sjukdomar, som t.d. pandemi, gir utfordringar i kommunal tenesteyting og i heile Bømlasamfunnet.

Me er avhengig av kritisk infrastruktur, men ny teknologi inneber også nye og hittil ukjende digitale trugslar mot ekom-tenester.

Foto DSB

Når det gjeld digitalisering så skapar auka bruk av teknologi og digitale løysingar nye moglegheiter, men også utfordringar innanfor cybertryggleik. Samfunnet blir meir avhengige av digitale løysingar, og dette gjer oss sårbare for teknologiske angrep og driftsavbrot.

Me lever i ein farlegare og meir uføreseieleg verd, med dei utfordringar ein eskalering kan ha, som dømes hybrid krigføring.

Bømlo kommune skal sikra eit trygt samfunn gjennom systematisk handtering av risiko og

sårbarheit og gjennom førebygging og god beredskap mot uønskte hendingar. Reelle hendingar og øvingar, samt gjennomføring av heilskapleg risiko- og sårbaranalyse gir verdfull erfaring og læring og grunnlag for vedlikehald av beredskapsplanverk.

Bømlo kommune har innbyggjarvarslings og gode rutinar for slik varslings og for korleis innbyggjarane får tilgang til god informasjon når det skjer uønskte hendingar. Me har fokus på eit godt samarbeid og samhandling med andre beredskapsaktørar

Slik gjer me det:

- Bømlo kommune skal halda fram med å vere merksam på korleis utviklingstrekk og utfordringsbildet endrar føresetnadene for samfunnstryggleiken, og ha systematisk arbeid med førebygging og handtering av uønskte hendingar, slik at skadeverknadane dersom ei uønskt hending skjer blir redusert mest mogleg
- Bevisstgjerings hos innbyggjarane om eigenberedskap skal aukast, grunna ein stadig meir usikker tryggleikspolitisk tid, og med meir ekstremvær som kan gi utfordringar med både samfunnskritisk infrastruktur, leveransar av varer og tenester
- Politisk leiing er fast medlem av kommunal beredskapsleiing. Samfunnstryggleik og beredskap er politisk forankra i folkevalde organ
- Me skal sikra at kommunen har tilstrekkeleg ressursar og kapasitet til å handtera beredskaps- og/eller krisesituasjonar, dette skjer m.a. ved opplæring og øvingar
- Læring skjer ved å evaluera både reelle hendingar og øvingar, og dette bidrar til at kommunen står betre rusta til å møte aktuelle hendingar og kriser som kan oppstå
- Oppdatert overordna beredskapsplanverk som gjer oss i stand til å handtera uønskte hendingar som oppstår, mellom anna proaktivitet ved varsla ekstremvær
- Me har kontinuerleg fokus på samfunnstryggleik for å hindra eller minimere kjente og hittil ukjende samfunnstruslar
- Heilskapleg risiko- og sårbaranalyse (HROS) vert gjennomført slik lov og forskrift skildrar, men det vert også gjort analyser når det skjer endringar i allereie vurderte hendingar eller det er nye hendingar lokalt, regional, nasjonalt, internasjonalt som kan ha noko å seie for risikoen i Bømlo kommune. Dt er gode rutinar for kartlegging, vurdering og handtering av risiko
- Gjennom HROS er akseptabel risiko og sårbarheit fastsett for dei tema der dette ikkje allereie er fastsett gjennom lov eller forskrift. Iverksetjing av førebyggjande tiltak som reduserer sannsynet for at uønskte hendingar oppstår med bakgrunn i gjennomført HROS
- Bømlo kommune skal bevisstgjera sitt ansvar for å delta i Nasjonale mål om auka matproduksjon som del av den norske beredskapen

6.9. Frivilligheit

Sosial berekraft kan mellom anna bli rekna i at mange deltek i nærmiljøa sine og frivillig innsats. Frivilligheit og dugnadsånd står sterkt på Bømlo og er av grunnleggjande betydning for dei gode oppvekst- og buforholda i kommunen og viktig for den sosiale kapitalen vår. Frivilligheita er ein sentral utviklings- og rekrutteringsarena både for det profesjonelle kulturlivet og for andre områder i samfunnet. Frivilligheit er og ein del av beredskapen vår.

Bømlo kommune har vedteke ein frivilligpolitisk plattform og denne vert utvikla vidare saman med frivilligheita. Frivilligheita er autonom og sjølvstendig.

Når Bømlo kommune samarbeider med frivilligheita i sine tenester, skjer det på ein måte som sikrar frivilligheita sin autonomi og eigenart og det skal vera eit supplement og ikkje erstatning for kommunale tenester. Sosial-, økonomisk- og miljømessig berekraft må også i frivilligheita få ei viktigare rolle framover.

6.10. Interkommunalt samarbeid

Bømlo kommune vil halda fram med å vera ein sjølvstendig kommune. Utviklinga i éin kommune i Sunnhordland kan likevel fort verka inn på utviklinga i ein av nabokommunane. Det kan og vera saker som med fordel kan fremjast og løystast i fellesskap.

Frå før samarbeider Bømlo kommune interkommunalt om til dømes legevakt, krisesenter og barnevern. Interkommunalt samarbeid når det gjeld helse, miljø og tryggleik vil halde fram med å vera viktig då me i framtida vil få fleire med helsemessige utfordringar, og færre i arbeidsfør alder. Gjennom å oppretthalde og drifte gode interkommunale samarbeid, vil ein kunne sikra lovpålagte tenester også i framtida.

Klimagassutslepp følger ikkje kommunegrenser. Tilgang på energi må og bli belyst og sjå regionen i samanheng. Klimomstilling og klimaleiing må difor også skje på regionalt nivå. Aktuelle tema er tilgang på grøn energi, klimakrav i innkjøp og anbod.

I saker som til dømes miljøfyrtårnsertifisering, berekraftig destinasjonsutvikling og kompetanseheving har Sunnhordlandsrådet vore god samarbeidspartnar.

Kommunane Bømlo og Stord utgjer ein felles bu- og arbeidsmarknad med regionsenterfunksjonane lagt til Stord. Me nyt godt av kvarandre sine arbeidsplassar, ressursar og kompetanse, og variasjon og attraktivitet i arbeidsmarknaden. Me bør difor sjå på til dømes areal- og transport i samanheng.

*Sunnhordland interkommunale legevakt.
Foto: Bømlo kommune.*

6.11. Bømlo kommune som arbeidsgjevar

- Sjå og kapittel 3 om arbeidskraft, tilflytting, næring m.m.

For at Bømlo kommune skal lykkast med å nå berekraftsmåla, skal me vera ein trygg, inkluderande og attraktiv arbeidsgjevar. Me legg vekt på eit godt arbeidsmiljø, utviklingsmoglegheiter og likeverd for alle tilsette.

Bømlo kommune kan ikkje og skal ikkje løysa alle samfunnsoppgåver aleine, men der kommunen er til stades, skal me gjennom samarbeid og innovasjon sikra kvalitet i tenestene og rekruttera den kompetansen me treng for framtida.

Slik gjer me det:

- Alle tilsette, inkludert dei folkevalde, skal ha ein trygg arbeidsplass med nulltoleranse for trugande og trakasserande åtferd
- Bømlo kommune skal yta tenester med rett kvalitet og innhald til våre innbyggjarar
- Alle tilsette skal ha eit helsefremjande og fullt forsvarleg arbeidsmiljø som legg til rette for at ein kan stå i arbeid lengst mogleg

6.12. Bømlo skal vera nynorskkommune

Å kunne uttrykkja seg på eige språk og målform er eit viktig demokratisk prinsipp. Bømlo er, og skal halda fram med å vera, ein kommune med nynorsk som målform.

Me skal bruka og synleggjera nynorsk i kommunale planar, kommunikasjonsarbeidet, i digitale tenester, i skriftleg informasjon til innbyggjarane, kulturarrangement og elles i marknadsføring og omtale av kommunen.

Me skal støtta opp om tiltak som fremjar bruk av nynorsk i kommunale og interkommunale føretak. Innvandrarar og flyktningar skal få opplæring i, og bli kjende med, nynorsk. Barnehagar og skular skal få nytta nynorsk både aktivt og kreativt.

Slik gjer me det:

- Halda på nynorsk som målform og fremja og nytta dette i alle kanalar
- Alle tilsette i Bømlo kommune må bli kjent med god målbruk og språknormen

6.13. Prinsipp om eigarskap

I Bømlo kommune skal me tilstreba tydeleg eigarskapsstyring, og det skal vera konkret kva me ønskjer å gjera med det me er eigarar av, anten det gjeld bygg, eigedom eller eigarskap i ulike føretak og verksemder.

I Bømlo kan det vera ei blanding av offentlege og private, ikkje-kommersielle velferdstilbod. Mykje av dette fungerer bra i dag, som til dømes private barnehagar, ein modell som har tent innbyggjarane godt. Kommunen må vera bevisste der det offentlege driv i ein marknad i konkurranse med andre for å unngå urett subsidiering eller konkurransevriding.

Der Bømlo kommune gjer innkjøp av service og tenester gjennom anbod skal me stilla strenge krav til lønns- og arbeidsforhold.

Slik gjer me det:

- Dei folkevalde skal ha god kunnskap om politisk eigarskap, mellom anna ved å følgja opp KS sin rettleiar om eigarskap, selskapsleiing og kontroll
- Ulike styre må ha god samansetjing og kompetanse etter selskapets føremål og verksemd. Selskapsform må bli vald ut og grunngjeve ut i frå eit behov og med eit føremål og eigarskap må bli evaluert regelmessig
- Vidareutvikla eigarskapsmeldinga, slik at den vert eit meir strategisk verktøy for eigarskap
- Arealoppfølging: Offentleg eigedom bør halde fram med å vera det der det er utviklingsmoglegheiter

7. Arealoppfølging – senterutvikling

Forankring

«Bømlo i dag»	Kapittel 6: Klima og miljø
Regional utviklingsplan	Utfordring: Naturmangfold og areal
Nasjonale forventningar	Kapittel 2: Samordning og samarbeid i planlegginga. Kapittel 5: Klima, natur og miljø for framtida

I dette kapitlet skal temakarta illustrera og hjelpe til med å syna nokon av arealoppfølgingane her i KPS. Karta utfyllar kvarandre og må lesast i samanheng. Dei er strategiske og overordna, og avgrensingane er ikkje absolutte, men viser ein overordna prinsipiell struktur.

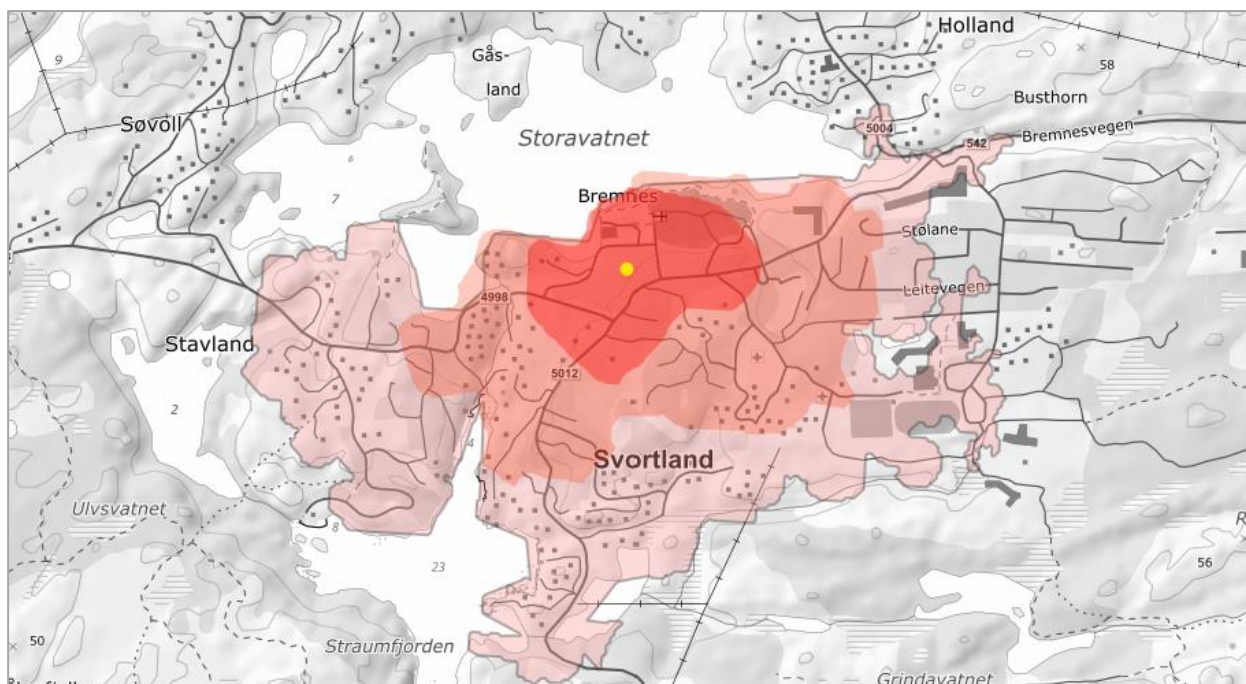
Fleire av dei arealstrategiske oppfølgingane her er vidareføringar frå tidlegare KPS (2019). Komande planprogram for revideringar av arealdelen skal og konkretisera og prioritera tema vidare.

Karta er utgangspunkt for avgrensing av kommunesenteret og lokalsentra på Bømlo. Skissene er basert på gå-analyse frå eit sentralt punkt på karta. Svortland som kommunesenteret inneheld også sone for fem minutt med sykkel. Avgrensing av kommunesenter og lokalsenter er eit forslag på sentrale områder som bør utviklast med høgare tettleik enn resten av tettstaden.

7.1. Svortland og Bremnesområdet

Svortland som kommunesenter inkluderer Svortland sentrum, og mellom anna bustadfelt vert blant anna Stavlandskleivane, Leite vest, og Svortland sør.

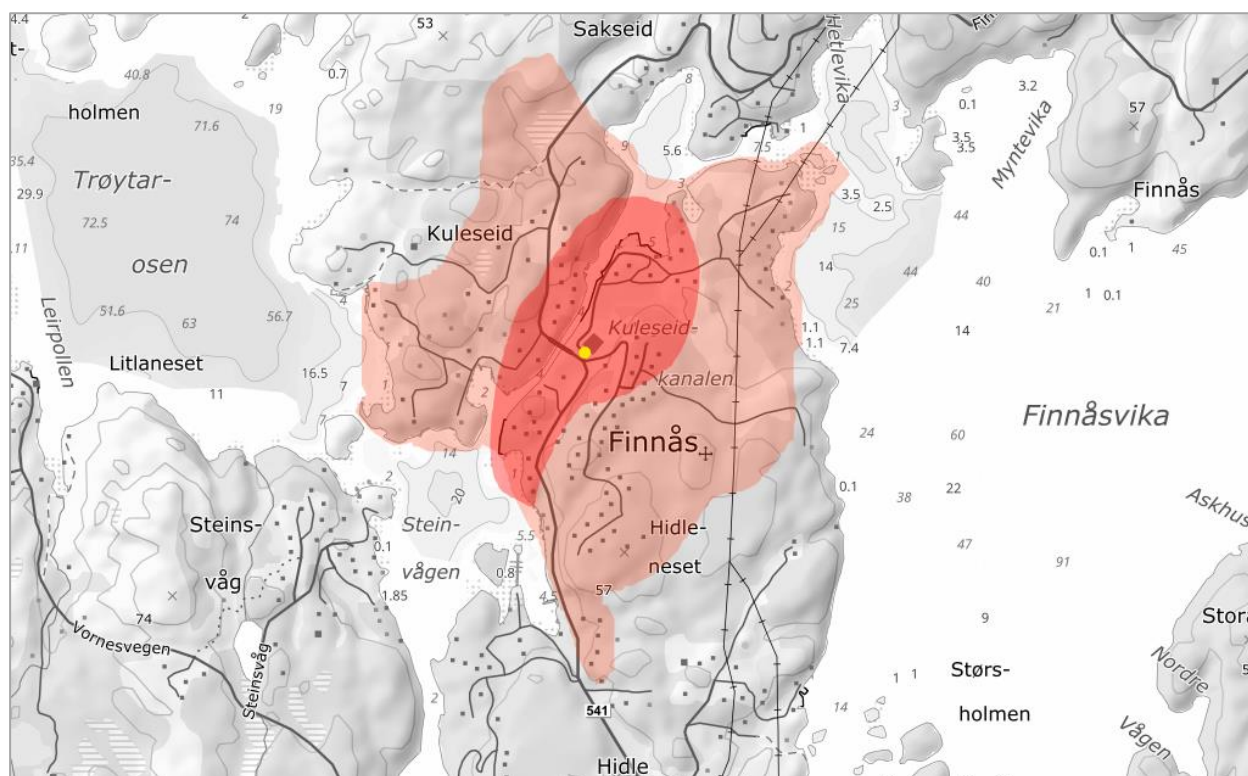
Figur 18: Illustrasjon over gåavstand og sykkelavstand frå torget på Svortland. Torget var valt som punkt på bakgrunn av funksjonen som sosialt knutepunkt i kommunesenteret (gul prikk). Den indre kjernen viser gå-avstand på 5 min, etterfylgt av ein svakare sone som viser 10 min gåavstand, kor den ytste sonen viser 5 min sykkel-avstand. Utklippet er henta frå kartverktøyet Qgis.

I kommuneplanen sin arealdel må Svortland få ein avgrensa sentrumskerne kring det opphavslege sentrum, som går ut i frå kulturhuset, Bømlo Storsenter og den historiske delen av kommunesenteret. Turveg kring Storavatnet og omkjøringsveg utanom sentrumskjernen er og aktuelt.

I nær avstand frå Svortland er det fleire store bygder. Meling og Gilje er eigne skulekrinsar, og Meling er den nest største barneskulen i kommunen. Desse krinsane og bygdene som tilhøyrer Svortland skulekrins nyttar Svortland som sitt lokalsenter med butikkar og fritidstilbod for barn og unge og må bli knytt strategisk til sentrum for å sikre trygg tilkomst.

I Svortland sentrum, vert det anbefalt generelt høg tettheit og høg arealutnytting. Som kommunesenter skal det vera strengare krav ved utbyggjing for å sikre ein framtidsretta og berekraftig utvikling i sentrum.

7.2. Finnås

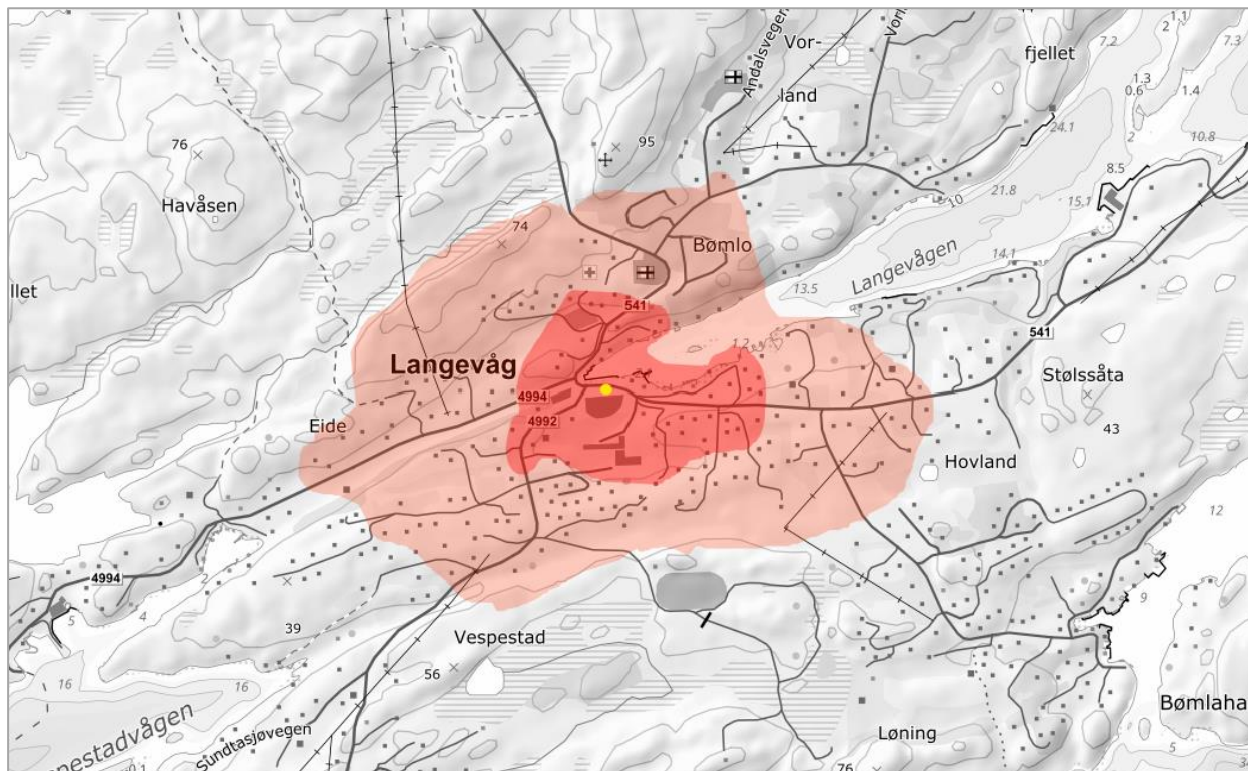

Figur 19: Illustrasjon av Finnås som viser gå-avstand på 5 minutt (indre sone) og 10 minutt (ytte sone) fra parkering foran bensinstasjon og butikk (gul prikk). Utklippet er henta frå kartverktøyet QGIS.

Finnås som lokalsenter består av servicetilbod, kombinert med bustadfelt og viktige kulturområde. Det skal leggjast til rette for betre arealutnytting ved utbyggjing innanfor gå-sonene. Området Våge skule og bustadområda i sør og nord må bli knytt saman. Dette skal gjerast samtidig som at dei viktige kultur- og naturverdiane blir bevarte.

Det vert anbefalt høg utnytting i den inste sona dersom det ikkje er i konflikt med dei viktige kulturverdiane. Grunna kulturverdiane som i stor grad ligg i den inste sona, vil det og vera aktuelt å fortetta i den ytste sona.

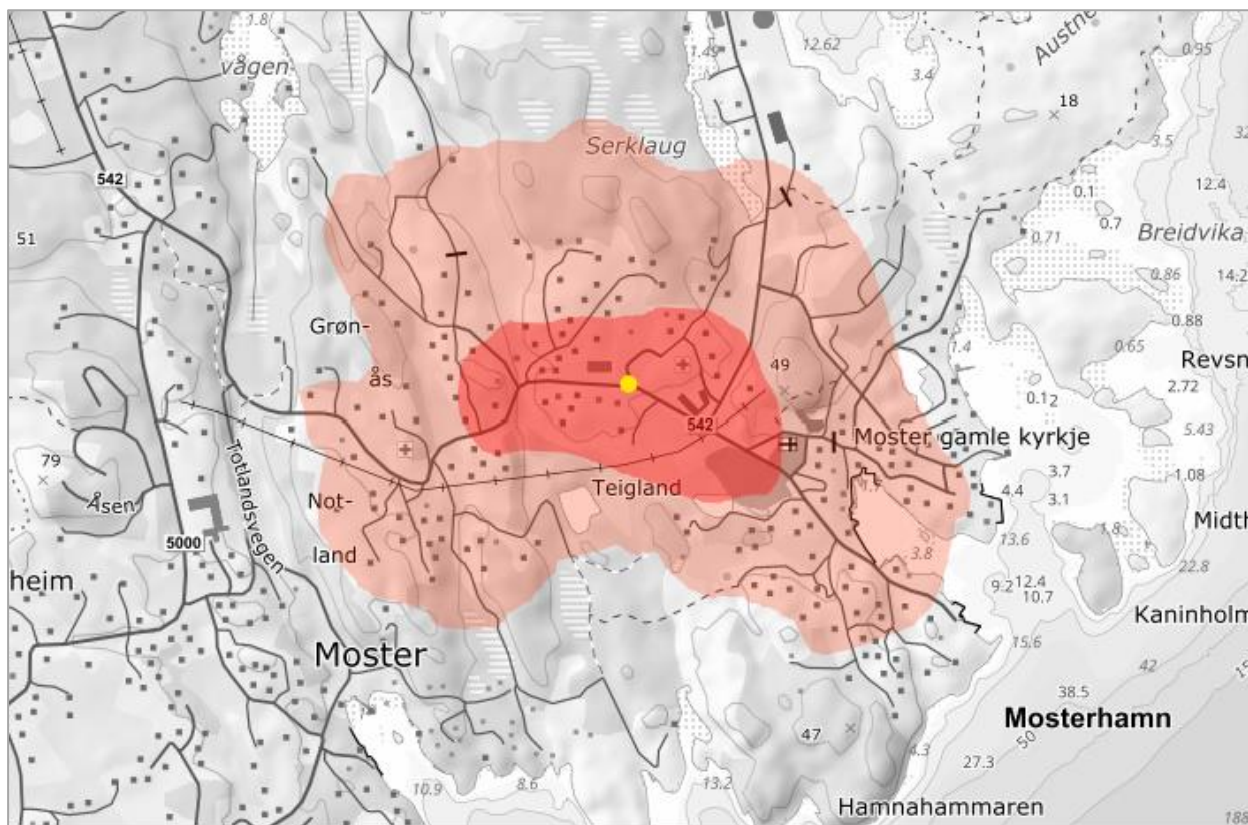
7.3. Langevåg

Figur 20: Illustrasjon av Langevåg som viser gå-avstand på 5 minutt (indre sone) og 10 minutt (ytre sone) frå parkering føre Bygdatunet og butikk (gul prikk). Utklippet er henta frå kartverktøyet QGIS.

Langevåg er eit lokalsenter med fleire sentrumsqualitetar innanfor gå-sonene. Innanfor desse sonene skal det leggst til rette for utvikling med høgare arealutnytting og bygging i høgda. I den inste sona bør bustadtypar med høg arealutnytting bli prioriterte.

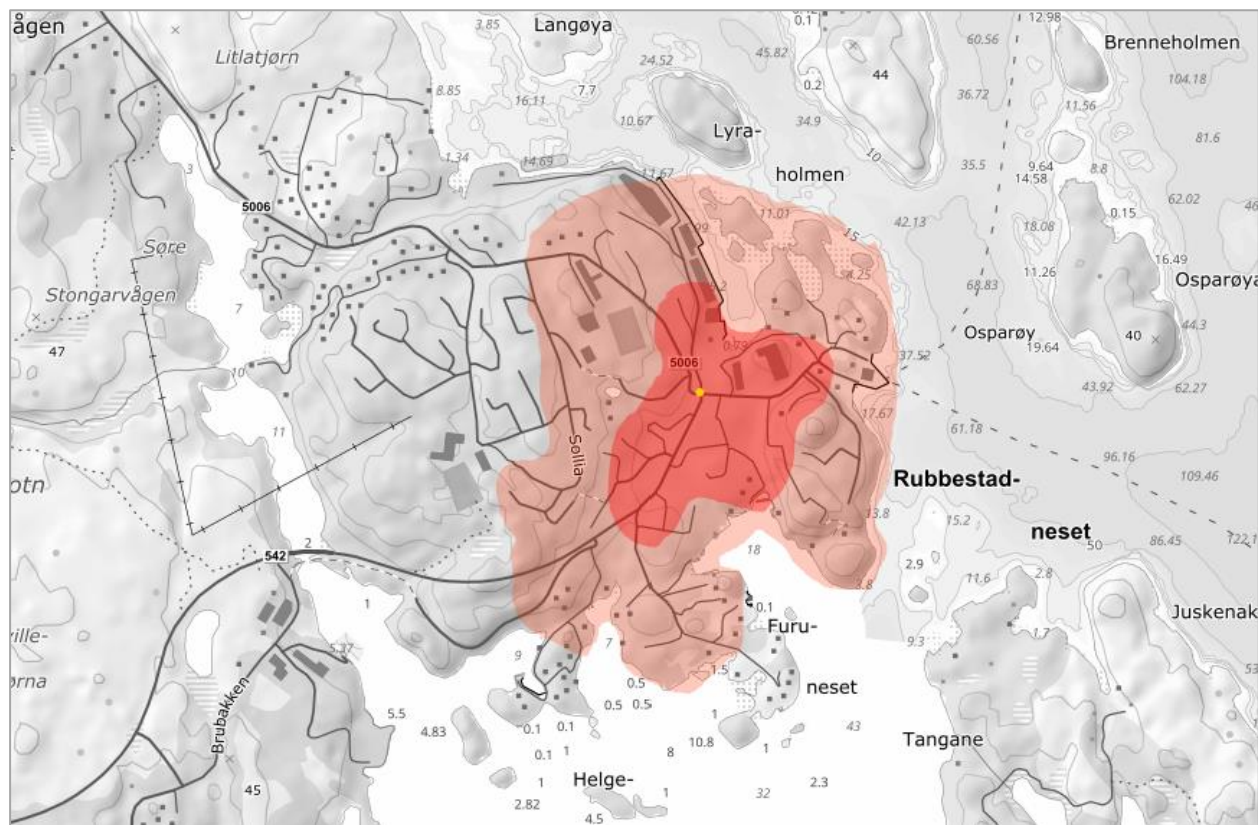
7.4. Moster

Figur 21: Illustrasjon av Moster som viser gå-avstand på 5 minutt (indre sone) og 10 minutt (ytre sone) fra parkering foran bensinstasjon og butikk (gul prikk). Utklippet er henta frå kartverktøyet QGIS

Moster som lokalsenter er fragmentert når det gjeld bustadfelt og servicetilbod. Bustadområda i vest (Totland, Grindheim) og området med Moster skule og idrettsanlegg, må bli knytt saman med sentrum og hamnen. Ved vidare utvikling av Moster som lokalsenter skal det vera fokus på høg arealutnytting og samling av servicetilbod.

7.5. Rubbestadneset

Figur 22: Illustrasjon av Rubbestadneset som viser gå-avstand på 5 minutt (indre sone) og 10 minutt (ytre sone) frå parkering føre bensinstasjon og butikk (gul prikk). Uklippet er henta frå kartverktøyet QGIS

Rubbestadneset har eit lokalsenter som har svært mange funksjonar innanfor gå-avstand. Det er lite ledig areal for utbygging innanfor gå-sonene, og viser med det eit behov for høgare arealutnytting. Her bør det prioriterast bustadtypar med høg arealutnytting.

8. Utvalde kjelder

Ikkje uttømmende liste

Lokale

- Bømlo kommune «Bømlo i dag» (2023)
- Tilflyttarstrategien, Bømlo Næringsråd/LEVA Urban 2023: <https://www.tilflyttarstrategi.no/>

Regionale

- Folkehelseundersøkinga Vestland, link til side med rapportar: [Folkehelseundersøkinga - Vestland fylkeskommune](#)
- Regional plan for attraktive senter i Hordaland - senterstruktur, tenester og handel 2015 - 2026: [regional-plan-for-attraktive-senter-i-hordaland.pdf \(vestlandfylke.no\)](#)
- Regional plan for klima 2022 – 2035: <https://www.vestlandfylke.no/Klima-og-natur/klimaplanar-og-rapportar/>
- Regional plan for kultur 2023 - 2035 «Kultur bygger samfunn»: [230322-regional-plan-for-kultur.pdf \(vestlandfylke.no\)](#)
- Regional utviklingsplan for Vestland 2024-2028: <https://www.vestlandfylke.no/planlegging/regional-planlegging/utviklingsplan-2024-2028/>
- Regional kystsoneplan for Sunnhordland og ytre Hardanger 2017: <https://www.vestlandfylke.no/planlegging/regional-planlegging/regionale-planar/regional-kystsoneplan-for-sunnhordland-og-ytre-hardanger/>
- KS/FoU «Ny agenda for kommuneplanens samfunnsdel» sluttrapport, prosjekt om kommuneplanens samfunnsdel: [«Ny agenda for kommuneplanens samfunnsdel» \(d33by0imu011lz.cloudfront.net\)](#)

Nasjonale

- Rettleiar «Kommuneplanprosessen – samfunnsdelen – handlingsdelen», Miljøverndepartementet: [t-1492.pdf \(regjeringen.no\)](#)
- Nasjonale forventningar til kommunal og regional planlegging 2023 – 2027, Kommunal- og distriktsdepartementet: [Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2023–2027 \(regjeringen.no\)](#)
- UngData 2024: <https://www.ungdata.no/>
- NAV Omverdenanalyse 2023 – 2035 (rapport nr.4 2023): [NAVs omverdensanalyse 2023–2035 - nav.no](#)
- Regjeringa: Perspektivmeldingen 2024 (Meld. St. 31 2023 – 2024): [Meld. St. 31 \(2023–2024\) \(regjeringen.no\)](#)
- Miljødirektoratet, oversyn - utslepp av klimagasser i kommuner og fylker: <https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimagassutslipp-kommuner/?area=666§or=-2>
- Regjeringa: FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD): [FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne \(CRPD\) - regjeringen.no](#)
- KS: «Bærekraftig arealbruk innanfor rammen av lokalt selvstyre», <https://www.ks.no/contentassets/d6808fa016bf45d185e397b865f86d3c/Berekraftig-arealbruk.pdf>